

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Басейн річки Дністер

Олена Бетлій
**АУДИТ
ЗОВНІШНЬОЇ
ПОЛІТИКИ:
УКРАЇНА-
МОЛДОВА**
ДИСКУСІЙНА ЗАПИСКА

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Олена Бетлій

АУДИТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ:

**УКРАЇНА-
МОЛДОВА**

ДИСКУСІЙНА ЗАПИСКА

Київ

2016

Публікацію підготовлено у рамках проекту Інституту світової політики «Аудит зовнішньої політики України». Цей проект виконується за підтримки «Чорноморського фонду для регіональної співпраці» Німецького фонду Маршалла (GMF), та «Ініціативи з розвитку аналітичних центрів України», яку виконує Міжнародний фонд «Відродження» (МФВ) у партнерстві з Фондом розвитку аналітичних центрів (ТТФ) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні.

Зміст дослідження є винятково відповідальністю Інституту світової політики та не обов'язково відображає погляди Німецького фонду Маршалла, уряду Швеції, Міжнародного фонду «Відродження», Фонду розвитку аналітичних центрів. Забороняється відтворення та використання будь-якої частини цього дослідження у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.

Фото: Адміністрація Президента

Автор: Олена Бетлій

Координатор проекту: Катерина Зарембо

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Інтереси України щодо Молдови та Молдови щодо України	8
2.1. Проблем не існує, але є питання: пакетні домовленості	8
2.2. Економічне співробітництво: протекціонізм чи вільна торгівля?	12
2.3. Битва за Дністер	19
2.4. Національні меншини: проблеми самоідентифікації	23
2.5. Інтегроване управління кордонами і транскордонна співпраця. Придністров'я	29
2.6. Придністров'я: політичні питання	35
3. Хто є хто? Групи інтересів та впливу	42
4. Наявні ризики і потенційні конфлікти	49
5. Рекомендації	55
6. Подяка	59

1. ВСТУП

Петро Могила (1596-1647) – символічна й об'єднавча постать для українсько-молдовських відносин. Насамперед тому, що нагадує про спільний європейський простір нашого регіону, в якому представник родини молдавських господарів, шляхетний і добре освічений воєводи став київським митрополитом. По-друге, тому, що відсилає нас до часів, сповнених не менших викликів, ніж сьогодні, з яких Могила зумів вивести паству завдяки низці заходів, спрямованих на виховання нового освіченого покоління та опертя на прадавню руську християнську ідентичність. Ми б назвали постать рівня Петра Могили успішним реформатором, сучасники ж Могили назвали його оборонцем руських прав, тим, хто приніс спокій Русі, бо «усе добре справить, добре направить»¹.

Обравши «європейську інтеграцію як стратегічну мету», Україна та Молдова знову розбудовують двосторонні відносини в спільному європейському просторі

Обравши «європейську інтеграцію як стратегічну мету обох держав»², Україна та Молдова знову розбудовують двосторонні відносини в спільному європейському просторі. Зміцнення їхньої державності також залежить від успішного реформування та відновленої політичної ідентичності. Окрім того, рух до ЄС можна розглядати стимулом для зміцнення двосторонньої співпраці завдяки спільно реалізовуваним проектам та спільному досвіду європеїзації.

Європейський вибір України та Молдови підкреслюється й символічними політичними жестами керівництва обох країн. У складний для України період, у час російської агресії в Криму, 17 березня 2014 року прем'єр-міністр Молдови Юріє Лянке здійснив робочий візит до Києва і зустрівся з новообраним прем'єром Арсенієм Яценюком. Цей візит став проявом проукраїнської політики Кишинєва, який у такий спосіб підкреслив, що потребує демократичної європейської сусідки. Сприйнятим як жест підтримки проєв-

¹ *Наталія Яковенко, Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – К., 2005. – с.288-292*

² *Ион Стэвилэ: «Украина сталкивается с теми же проблемами, что и Молдова, особенно в плане сепаратизма», 24/02/2015, <http://www.europralibera.org/a/26865873.html>*

ропейських сил у Молдові був візит президента Петра Порошенка разом із президентом Польщі Броніславом Коморовським до Кишинєва 20 листопада 2014 року напередодні проведення парламентських виборів у Молдові. «Альтернативи європейському шляху розвитку Молдови не буде», – такими сподіваннями поділився під час візиту Порошенко³. Важливість подальшої взаємної підтримки проєвропейських сил та європейських прагнень одна одної підкреслювалася й надалі. Сповненими політичного символізму були й взаємна присутність міністрів оборони України та Молдови на парадах до 25-річчя незалежності України та Молдови у Києві та Кишинєві відповідно. Налагодженою є і міжпарламентська співпраця. Значною мірою внаслідок ґрунтовної обізнаності з ситуацією в Молдові і володінням інформацією про розвиток українсько-молдовських відносин народного депутата України, голови групи міжпарламентських зв'язків із Республікою Молдова Павла Унгуряна. Співпраця делегацій України і Молдови в ПАРЕ дозволяє використовувати і цей майданчик для захисту територіальної цілісності України і Молдови.

На сьогодні можемо вважати двосторонню співпрацю активною і насиченою. Попередня відсутність посла України у Молдові (листопад 2014 – вересень 2015)

На сьогодні співпраця України і Молдови є активною і насиченою

вплинула на те, що вирішення деяких питань загальмувалося. Окрім того, певний «застій» у стосунках був також пов'язаний із російською агресією. Однак 2016 рік ми можемо вважати про-ривним, що відзначилося у поживленні діалогу на найвищому рівні та в підготовці низки двосторонніх заходів: зустріч президента України Петра Порошенка та прем'єр-міністра Республіки Молдова Павла Філіпа в Одеській області 7 жовтня 2016 року, заплановані на наступні місяці 2016 року зустрічі співголів міждержавної комісії першого віце-прем'єр-міністра, міністра економічного розвитку і торгівлі України Степана Кубівата віце-прем'єр-міністра, міністра економіки Республіки Молдова Октавіана Калмика у Кишинєві (поновлення діяльності міждержавної комісії) та прем'єр-міністрів Володимира Гройсмана і Павла Філіпа (відкриття мосту

³ Президент України у Кишинєві провів переговори з президентами Молдови та Польщі, 20/11/2014, <http://www.president.gov.ua/news/president-ukrayini-u-kishinevi-proviv-peregovori-z-prezident-34082>

«Бронниця-Унгурь» із впорядкованими пропускними митними пунктами). Не менш активним є діалог між відомствами – оборони, екології, інфраструктури, а також прикордонниками та митниками. З огляду на те, що співпраця між державами здійснюється в форматі виконання пакетних домовленостей відповідно до принципу «ніщо не узгоджено, поки все не узгоджено», лівова частка успішного виконання домовленостей залежить від ефективної координаційної ролі міністерств закордонних справ України та Молдови відповідно.

Обидві сторони сьогодні демонструють волю виконати попередні домовленості і перейти до нового етапу відносин

Таким чином, обидві сторони сьогодні демонструють волю виконати попередні домовленості і перейти до нового етапу відносин. Зокрема, кожна зі сторін пропонує фокусуватися на діалозі як найкращому форматі для виконання пакетних домовленостей, тримаючи відповідні напрямки двостороннього співробітництва не проблемами, а питаннями, які уже вирішуються. Відповідно, є привід до попереднього оптимізму, що визначені раніше експертами чотири блоки проблем у відносинах – демаркація кордонів, взаємні претензії на майно, умови функціонування Новодністровської гідроелектростанції та питання навколишнього середовища⁴ – перейдуть у категорію розв'язаних питань.

Відтак окрім ефективного та швидкого виконання пакетних домовленостей та успішної імплементації Угоди про Асоціацію (УА) і Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) з ЄС, що є взаємним інтересом обох держав, серед інших інтересів можемо виокремити такі:

України щодо Молдови:

- контроль державного кордону між Україною та Молдовою, особливо придністровської ділянки, від чого залежить безпека України;

⁴ Леонід Літра, *Україна-Молдова: нічого не узгоджено, поки все не узгоджено*, 28/09/2012, http://gazeta.dt.ua/POLITICS/ukrayinamoldova_nichogo_ne_uzgodzheno,_poki_vse_ne_uzgodzheno.html

- протистояння російській пропаганді та збільшення впливу «м'якої сили» України в Молдові;
- розгортання економічного співробітництва та доброзичлива економічна політика Кишинева, що унеможливить використання інструменту «торговельних воєн» у майбутньому;
- багатостороння співпраця з українською діаспорою у Молдові;
- врегулювання конфлікту у Придністров'ї.

Молдови щодо України:

- міжнародна безпека та встановлення територіальної цілісності України;
- розвиток інфраструктурних проектів як платформи для глибшого співробітництва та туризму;
- екологічна ситуація;
- облаштування міждержавного кордону;
- розвиток економічних відносин;
- співпраця з регіонами України;
- підтримка молдовської меншини в Україні;
- врегулювання конфлікту у Придністров'ї.

2. ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ ЩОДО МОЛДОВИ ТА МОЛДОВИ ЩОДО УКРАЇНИ

2.1. ПРОБЛЕМ НЕ ІСНУЄ, АЛЕ Є ПИТАННЯ: ПАКЕТНІ ДОМОВЛЕНОСТІ

Порядок денний двосторонньої співпраці між Україною та Молдовою визначається відповідно до стану виконання протокольних рішень міжурядової українсько-молдовської змішаної комісії з питань торговельно-економічного співробітництва, що була створена 1995 року. Робота змішаної комісії зосереджена на таких сферах співробітництва, як: торгово-економічна; агропромислова; промислова; паливно-енергетична; телекомунікаційна; будівництво доступного житла; міжрегіональне співробітництво; врегулювання прикордонних питань; екологія; охорона здоров'я. Історія діяльності комісії є хорошим прикладом складних дипломатичних компромісів та пошуку конструктивного діалогу щодо вирішення питань, залишених колишнім спільним радянським минулим – зокрема, узгодження прав власності на об'єкти, побудовані в радянський період (так, йдеться про об'єкти рекреаційної сфери, які мають визнатися власністю Молдови на території України, та частина греблі

Порядок денний двосторонньої співпраці між Україною та Молдовою визначається відповідно до стану виконання протокольних рішень міжурядової українсько-молдовської змішаної комісії з питань торговельно-економічного співробітництва

Дністровської ГЕС-2, у якій зацікавлена Україна і яка розташована на території Молдови) та демаркація кордону. На жаль, швидким погодженням спірних питань міжурядова змішана комісія не відзначилася. Перерва між засіданнями комісії сягала багатьох років. Так, 12-те засідання відбулося у 2006 році, 13-те засідання лише 2011 року, 14-те передбачалося

2012 року у Києві, але не відбулося досі. Однак є попередній оптимістичний прогноз, що наступна зустріч комісії все ж відбудеться невдовзі. Тим часом у рамках контактів між відомствами готуються протоколи, у яких закривуться питання демаркації кордонів, врегулювання прав власності, угода щодо Новодністровської ГЕС.

Пакет питань, від вирішення яких залежить перехід України та Молдови до нової двосторонньої агенди, стосується підготовки до підписання під час 14-го засідання змішаної комісії наступних документів: протокол про правовий статус (право власності) об'єктів Республіки Молдова, що знаходяться на території України;

протокол про правовий статус (право власності) буферного гідровузла Дністровського гідроенергетичного комплексу; угода між кабінетом міністрів України та урядом Республіки Молдова про забезпечення функціонування Дністровського комплексного гідровузла; рішення спільної українсько-молдовської демаркаційної комісії про демаркацію лінії державного кордону в районі буферного гідровузла Дністровського гідроенергетичного комплексу; рішення спільної українсько-молдовської демаркаційної комісії про демаркацію лінії державного кордону в районі н.п. Джурджулешти. Як нам відомо, робочі групи експертів (секторальні комісії) уже опрацювали деталі документів, тепер за сторонами їхнє остаточне погодження.

Попри те, що принцип просування співпраці полягає у прийнятті одразу всього пакету, в деяких випадках доходило до винесення окремих питань за його дужки. Так, проривним було довгоочікуване рішення Молдови передати Україні права власності на 7.7 кілометрову ділянку автомобільної дороги Одеса-Рені та землі під нею в районі населеного пункту Паланка у 2011 році. У зимовий період, однак, постає проблема придорожніх ділянок землі, що пов'язано з питанням очищення дороги від снігу. Таким чином, у цьому конкретному прикладі вирішення питання тривало близько 10 років, оскільки де-юре ця ділянка була передана у власність України відповідно до Угоди про державний кордон та Додатковий протокол до зазначеної Угоди, ратифікованих парламентами обох держав у 2001 році⁵.

Однак ще більше часу вимагає вирішення питання приналежності 430 м берегової лінії річки Дунай у районі порту Джурджулешти, що відповідно до згаданої угоди про держкордон визнано за Молдовою. У цьому випадку йдеться про встановлення двох прикордонних знаків. Однак зробити це зможуть, коли вирішать питання демаркації кордону в районі Дністровської ГЕС-2, що залежить від визнання права власності України на частину буферного

---

⁵ *Сергій Пирожков, Посол України в Молдові: «Після 20 років «рухаємось разом до ЄС», 25/07/2011, <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/interviews-and-articles/51-sergij-pirozhkov-posolukrajini-v-moldovipislya-20-rokiv-ruhajemosya-razom-do-jes>*

гідровузла⁶. Йдеться про ділянку, що займає водосховище в 17 га, яке знаходиться на правому березі Дністра. Вона була відведена УРСР 1981 року для будівництва ГАЕС згідно з відповідною постановою Ради міністрів Молдавської РСР (№372). З огляду на те, що ця радянська постанова втратила чинність, територія розміщення буферного гідровузла ГЕС-2 та факт завершення його будівництва без участі молдовської сторони призвели до розбрату між сторонами. Відповідно, не обійшлося без надмірної політизації питання та гострої дискусії в публічному просторі Молдови. Бажання України отримати в довгострокову оренду територію ГЕС-2 розглядалося як важіль впливу Кишинева на Київ для того, щоб усадити українців за стіл переговорів⁷. Водночас, інтенсивність двостороннього міжвідомчого діалогу та підготовка до засідань міждержавної комісії на даному етапі дозволяють сподіватися на остаточне позитивне для обох сторін розв'язання питання уже в недалекому майбутньому.

Бажання України отримати в довгострокову оренду територію ГЕС-2 розглядалося як важіль впливу Кишинева на Київ для того, щоб усадити українців за стіл переговорів

Вирішення спірних питань відбувається одночасно з розвитком інших сфер співробітництва. Зокрема, під час переговорів українсько-молдовської робочої групи з питань транспорту у Кишиневі 28-29 липня 2016 року сторони досягли принципових рішень, які, однак, все ще потребують реалізації. По-перше, йдеться про лібералізацію автомобільних перевезень та скасування дозволів на транзит вантажного автотранспорту між Україною та Молдовою. Вважається, що це рішення, насамперед, вигідне молдовській стороні. По-друге, передбачається лібералізація авіасполучення, від якої виграють уже українські авіаперевізники, для яких передбачається збільшення частот. Водночас, чиновники домовилися про будів-

6 Леонид Осаволук: При наличии политической воли можно урегулировать все проблемы на границе, 28/03/2014, <http://gazeta.zn.ua/internal/leonid-osavolyuk-pri-nalichii-politicheskoy-voli-mozhno-uregulirovat-vse-problemy-na-granice-.html>

7 Молдовський камінь на шляху України до НАТО, 04/04/2008, <http://versii.cv.ua/new/moldovs-kij-kamin-na-shlyahu-ukrayini-d/122.html>; Ксенія Флоря, Україна Молдове: Дністр в обмін на пару баз отдыха, 26/07/2016 http://www.noi.md/ru/news_id/88453#close

ництво мосту через Дністер між містечками Ямпіль (Україна) та Сорока (Молдова). Донорами цього проекту мають стати Європейський банк реконструкції та розвитку та ЄС⁸. Відповідні угоди мають бути підписані під час наступної зустрічі прем'єр-міністрів України та Молдови.

Озвучені проекти є ще одним прикладом взаємовигідних поступок з боку Києва та Кишинєва. Окрім того, слід враховувати, що Молдова, економічний розвиток якої залежить від виходу на міжнародні ринки, особливо зацікавлена в розвитку інфраструктурних проєктів. З її ініціативи у 2015 році сторони повернулися до питання поновлення залізничного сполучення на ділянці Березино (Україна) – Басараб'яска (Молдова). ЗМІ одразу популяризували це рішення як «будівництво залізничного сполучення в обхід Придністров'я». На практиці ж його реалізація, до якої поки що не дійшло, означає можливість транспортувати молдовський вантаж у порти Одещини. Молдовська сторона також зацікавлена в розбудові транспортної магістралі і визначає співробітництво в галузі інфраструктури як об'єднавчий фактор, який допомагає Україні та Молдові поєднати зусилля з реалізації спільних проєктів. Зокрема, Кишинів уважно стежить за побудовою траси з Польщі до Румунії через територію України (ремонт доріг, який уже відбувається, на ділянках Львів-Івано-Франківськ та Івано-Франківськ-Чернівці) та Молдови. Отримана завдяки побудові цієї траси мобільність сприятиме економічному розвитку регіону, а також підвищить його туристичну привабливість.

Молдова, економічний розвиток якої залежить від виходу на міжнародні ринки, особливо зацікавлена в розвитку інфраструктурних проєктів

---

⁸ У Кишинєві відбулися переговори в рамках молдавсько-української Робочої групи з питань транспорту, 30/07/2016, <http://mtu.gov.ua/news/27396.html>

2.2. ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ПРОТЕКЦІОНІЗМ ЧИ ВІЛЬНА ТОРГІВЛЯ?

У травні 2016 року Міністр закордонних справ України Павло Клімкін висловив пропозицію щодо «поступового поширення спільного ринку ЄС на ринки держав, які уклали Угоди про асоціацію з ЄС та запровадження додаткового формату співпраці з питань, пов'язаних з імплементацією угод про ЗВТ, гармонізація систем верховенства права, посилення взаємодії у сфері об'єднання транспортних та енергетичних мереж, студентських та молодіжних обмінів»⁹. Схвально відгукнувся про цю ініціативу Глава Представництва ЄС в Україні Ян Томбінський, завершуючи свою місію в Києві. Зокрема, він нагадав про досвід Центральноєвропейської асоціації вільної торгівлі, яка дозволила країнам Центральної Європи випробувати сили своїх економік та отримати досвід взаємодії перед вступом до ЄС¹⁰. Наскільки просунулися в реалізації цих планів дипломати причорноморської трійки (Україна-Молдова-Грузія), з'ясувати не вдалося. Однак сам факт означеного формату співробітництва може свідчити про появу принаймні у Києві планів із виокремлення держав, які підписали Угоду про асоціацію з ЄС, в окрему групу в рамках ініціативи Східного Партнерства. Це може бути хорошим стимулом для зміцнення співробітництва через обмін досвідом з імплементації УА та ПВЗВТ і відходом від практик змагання за статус «улюбленця» і найбільш просунутого асоційованого партнера ЄС.

Ще одним полем для тіснішої багатосторонньої економічної співпраці України та Молдови стає простір ГУАМ

Ще одним полем для тіснішої багатосторонньої економічної співпраці України та Молдови стає простір ГУАМ . З ініціативи прем'єр-міністра України Володимира

⁹ Павло Клімкін взяв участь у Міністерській зустрічі країн-учасниць ініціативи Східне партнерство, 23/05/2016, <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/47843-pklimkin-vzyav-uchasty-u-ministerskyj-zustrichi-krajin-uchasnicy-iniciativiskhidne-partnerstvo>

¹⁰ Ян Томбінський підтримує ініціативу щодо створення спільного економічного простору між країнами «Східного партнерства», 25/08/2016, <http://www.unian.ua/politics/1487401-tombinskiy-pidtrimue-initsiativu-schodostvorennya-spilnogo-ekonomichnogo-prostoru-mij-krajinami-shidnogo-partnerstva.html>

Гройсмана країни-учасниці повернулися до питання запровадження ЗВТ ГУАМ. Це питання винесено на заплановану невдовзі зустріч очільників урядів. Водночас Україна веде перемовини про внесення застереження: «Україна залишає за собою право застосовувати для визначення країни походження білого цукру, що виробляється з цукру-сирцю тростинного (код товарної позиції 1701), зміну товарної позиції на рівні хоча б одного з перших чотирьох знаків»¹¹. Якщо сторони досягнуть порозуміння в цьому питанні, то є сподівання, що ЗВТ ГУАМ, договір про створення якої було підписано ще в форматі ГУУАМ у 2002 році, стане додатковою рамкою для зміцнення співпраці в регіоні.

Участь України та Молдови в багатосторонніх економічних проєктах та ЗВТ, однак, не означає, що паритетність відносин зберігатиметься на практиці. Цьогорічний «молочний конфлікт» показав, що двосторонню співпрацю може бути переглянута однією зі сторін. У квітні 2016 року неочікувано для Києва уряд Молдови схвалив Постанову «Про запровадження заходів із захисту внутрішнього ринку» (до 31 грудня 2016 року), чим викликав обурення української сторони¹². Йшлося про запровадження захисних квот і мита на окремі товари українського виробника: на молоко та вершки (10%), іншу молочну продукцію (15%), вершкове масло та сир (15%-20%); м'ясну продукцію (15%); цемент (10%). Такі протекціоністські заходи були прийняті в Україні з цілковито прогнозованим (якщо брати до уваги довгу і складну історію українсько-молдовських торговельних відносин) обуренням. Нам часто доводилося чути від молдовських колег про асиметричність ринків і торговельного обороту обох держав як аргумент для виправдання дій Кишинєва. Визнаючи, що мовою цифр такий аргумент довести можна, зазначимо, що мова іміджевих втрат вказуватиме на інші результати цієї Постанови. На даному етапі складно прорахувати наслідки від запроваджених квот, однак можна звернути увагу на деякі заголовки ЗМІ, які

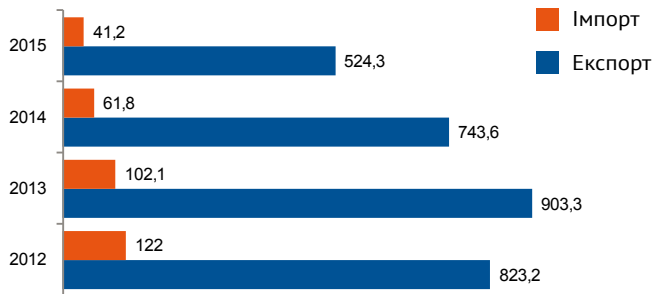
---

11 Розпорядження Президента України №253/2016-рп, 27/09/2016, <http://www.president.gov.ua/documents/2532016-rp-20539>

12 Україна провела двосторонні консультації з Молдовою щодо запровадження квот та імпортного мита на окремі види української продукції, 25/05/2016, <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=ffc6fd38-e9cb-44d8-81f3-df32a4d4d9a6&title=UkrainaProvelaDvostoronniKonsultatsiiZMoldovoiuSchodoZaprovadzheniaKvotTalmportnogoMitaNaOkremiVidiUkrainskoiProduksii>

приpravили непростий контекст українсько-молдовських відносин: «Другий торговельний фронт. Молдова готується захищатися від українського експорту»¹³, «Торговельні війни: міністр економіки Молдови приїде в Україну»¹⁴, «Україна обіцяє адекватну відповідь за квоти на м'ясо та молочку»¹⁵ та інші. У результаті другий квартал 2016 року став періодом не конструктивного діалогу, а часом з'ясування позицій та погіршення відносин. До того ж той факт, що під квоти не потрапило сухе та сире молоко вказало на зацікавлення Молдови в сировинній, а не в готовій продукції з України. Це також дошкулило українській стороні, яка намагається виборсатися з пастки «сировинного прирідатку» в торгівлі з іншими державами.

Графік 1. Зовнішня торгівля товарами України з Молдовою (млн.дол. США)

Джерело: Державна служба статистики України

Подібні випадки в двосторонній співпраці мають негативний вплив не тільки на «експортно-імпортні операції», вони псують імідж країни і підривають довіру (це також стосується України, яка

¹³ Олена Омельченко, Другий торговельний фронт. Молдова готується захищатися від українського експорту, 21/03/2016, <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/03/21/7046411/>

¹⁴ «Торговельні війни»: міністр економіки Молдови приїде в Україну, 19/05/2016, <http://www.ukrinform.ua/rubric-economics/2020244-torgovelni-vijni-ministr-ekonomiki-moldovi-priide-v-ukrainu.html>

¹⁵ Україна обіцяє адекватну відповідь Молдови за квоти на м'ясо та молочку, 29/04/2016, <http://www.epravda.com.ua/news/2016/04/29/591157/>

цьогоріч відзначилася кількома порушеннями угоди про ПВЗВТ з ЄС, запровадивши мораторій на експорт деяких видів товарів). Рішення Кишинєва також знівелювало позитив, з яким починався 2016 рік у відносинах. Тоді ще міністр АПК України, Олексій Павленко 3 січня радісно повідомив про вихід 35 українських підприємств (19 – виробники молочної продукції, 11 – виробники м'ясних продуктів, 3 – рибних, 2 – яєць та яєчних продуктів) на ринок Молдови¹⁶. Це означало проходження ними перевірки, яку проводило Національне агентство безпеки харчових продуктів Молдови задля підтвердження відповідності української продукції стандартам ЄС. Те, що Київ сприймав як приклад успішного просування експорту м'ясо-молочної продукції та закріплення на ринку Молдови, для Кишинєва стало додатковою проблемою. Тиск молдовських виробників м'ясо-молочної продукції¹⁷ посилювався і вже 13 січня в.о. міністра сільського господарства та харчової промисловості Молдови Іон Суле обіцяв ужити заходів для захисту молдовського виробника¹⁸. У квітні ці заходи прокоментував український міністр Павленко: «Вчора уряд Молдови ухвалив рішення ввести квоти на імпорту української м'ясомолочної продукції. Це стало неприємною несподіванкою для України. І справа не лише в тому, що дії Молдови йдуть у пряме протиріччя з принципами Всесвітньої торгової організації, а те, що таке важливе рішення приймалося без жодного консультування з українською стороною. Такі односторонні дії є неприпустимі. Ми завжди виступали за цивілізований діалог та пошук компромісів»¹⁹. Чи поцілів у молоко, чи ж у яблуко протекційні заходами Кишинів, покажуть річні статистичні звіти

Те, що Київ сприймав як приклад успішного просування експорту м'ясо-молочної продукції та закріплення на ринку Молдови, для Кишинєва стало додатковою проблемою

¹⁶ Павленко: Україна отримала дозвіл на експорт продукції тваринного походження до Молдови, 04/01/2016, <http://minagro.gov.ua/node/19961>

¹⁷ Ангеліна Таран, Молдова может остаться без молочной отрасли, 21/08/2015, http://www.noi.md/ru/news_id/67311

¹⁸ В Молдове примут меры для защиты производителей мясо-молочной продукции, 13/01/2016, <http://m.noi.md/ru/news/76482>

¹⁹ Олександр Павленко про введення квот Молдовою, 29/04/2016, <https://www.facebook.com/Pavlenko.O/photos/a.1572002046368974.1073741828.1571982419704270/1763369167232260/?type=3>

та приклади готовності молдовських підприємств до конкуренції з українським товаром надалі.

Чи запровадив Кишинів захисні квоти на імпорт молочної продукції з України, покажуть річні статистичні звіти та приклади готовності молдовських підприємств до конкуренції з українськими

Енергетичний напрямок співпраці також вимагає перезавантаження в майбутньому. Україна втратила свої позиції на енергетичному ринку Молдови. З одного боку, це наслідок довгої перерви у засіданнях міжурядової змішаної комісії. У її повноваженнях розгляд проекту Угоди між урядами України та Молдови про співробітництво в паливно-енергетичному комплексі. Вона ж має розглянути результати роботи з дослідження можливостей синхронного об'єднання енергосистем України та Молдови з європейським енергетичним об'єднанням ENTSO-E²⁰. З іншого боку, внаслідок непрозоро проведеного тендеру в лютому-березні 2016 року українські комерційні поставки електроенергії припинилися. За повідомленнями молдовських ЗМІ українські компанії²¹ були витіснені російською «Інтер РАО». Окрім того, за ними, українська сторона запропонувала кращі умови, нижчу ціну та гарантії того, що поставки будуть виконані у повному обсязі. Незважаючи на це, «контракти були укладені з придністровською фірмою «Енергокапітал» – посередником у схемах поставки електроенергії з МолдГРЕС. На думку експертів, молдовська влада відмовила українцям, щоб врятувати придністровський бюджет, а також зберегти власні інтереси у цій схемі»²². Свою роль тут відіграє подальша залежність Молдови від поставок газу з Росії. На відміну від Києва, Кишинів не диверсифікував поставки енергоносіїв. У результаті, «Газпром» через контрольований ним «Моло-

_____

20 *Протокол, с. 11-13. Детальніше про фінансування дослідження: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245079449&cat_id=35109; http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245144936&cat_id=35109*

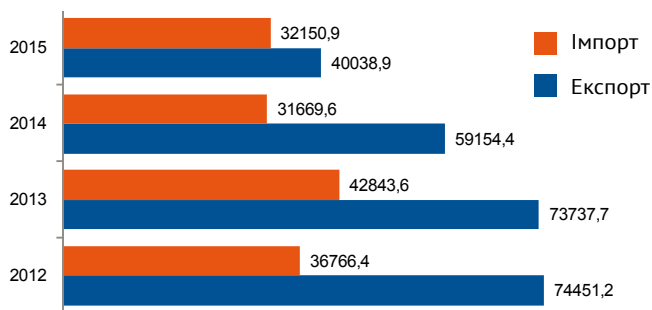
21 *Див.: Повідомлення про результати аукціону з розподілення пропускну́ї спроможності міждержавних електричних мереж, 15/12/2015, <http://www.ukrenergogov.gov.ua/Pages/ua/DetailsNew.aspx?nID=2135>*

22 *Наталья Мельник, Интерес дороже денег: цена поставок электроэнергии в Молдову могла быть ниже, 21/03/2016, <http://newsmaker.md/rus/novosti/interes-dorozhe-deneg-tseny-postavok-elektroenergii-v-moldovu-mogla-byt-nizhe-23420>*

довгаз» (володіє 50% цього АО) здійснює поставки газу до Придністров'я, де знаходиться МолдГРЕС. Споживання цього газу не сплачується з бюджету Тирасполя, зате використовується в виробництві електроенергії. Внаслідок цього накопичується борг «Молодовгаз» перед «Газпромом», який уже становить понад \$5 млрд. Кишинів вважає, що 88% цього боргу – це борг Придністров'я²³. Як розв'яже газовий зашморг Молдова і чи скористається співпрацею з Україною та ЄС задля зміцнення власних позицій на вітчизняному енергетичному ринку, залежить від молдовської влади. Києву натомисть варто взяти до уваги, що в дорожній карті, запропонованій Кремлем, висловлюється побажання, щоб МолдГРЕС продовжувала постачати електроенергію Молдові і після завершення щорічного контракту, тобто після квітня 2017 року²⁴.

Києву варто взяти до уваги, що в «дорожній карті», запропонованій Кремлем, висловлюється побажання, щоб МолдГРЕС продовжувала постачати електроенергію Молдові і після завершення щорічного контракту, тобто після квітня 2017 року

Графік 2. Зовнішня торгівля послугами України з Молдовою (тис.дол. США)

Джерело: Державна служба статистики України

²³ Молдавия надеется, что Россия одобрит реструктуризацию долга по газу, 05/07/2016, <https://ria.ru/economy/20160705/1458899117.html>

²⁴ Владимир Соловьев, Софья Окунь, Молдавии отмерили дружбу, 14/07/2016, <http://kommersant.ru/doc/3037632>

Ще один сегмент двосторонніх економічно-торгівельних відносин потребує окремого висвітлення. Це імпорт молдовського вина в Україну. Під час візиту на Одещину 7 жовтня 2016 року президент Петро Порошенко урочисто скасував ліцензію на оптову торгівлю вином, виробленого з власної сировини, для українських виробників. Це розцінюється як переломний момент, оскільки вартість зазначеної ліцензії становила 500 000 грн. Спрямований на підтримку українського виноробства, але оголошений в день зустрічі там же в Одеській області з прем'єр-міністром Молдови цей крок може тлумачитися по-різному. Молдовські компанії вже давно скаржилися на складність доступу на український ринок. Це було пов'язано з цією ж ліцензією, яку мало хто міг сплатити і через що ринок оперувався обмеженою кількістю операторів. Для молдовських же компаній не завжди було легко знайти вигідних дистриб'юторів та імпортерів свого вина в Україні. Навіть якщо скасування ліцензії не передбачає позитивних змін для молдовського виноробства, Києву б слід було подумати про можливий план підтримки молдовського виноробства також. Інакше, наслідки від російського ембарго, що значно послабили економіку Молдови, можуть виявитися неприємними для України. Скрутна економічна ситуація додає пунктів до «дорожньої карти», яку розробляє для

Скрутна економічна ситуація додає пунктів до «дорожньої карти», яку розробляє для Кишинева Москва

Кишинева Москва. Влітку уже були озвучені деякі з них. Зокрема, щодо розмитнення молдовської виноробної продукції в Краснодарському краї. Імпорт морем, а не транзит через Україну. Опускаючи економічну, безперечно важливу, складову, ще раз наголосимо, що не в інтересах Києва сьогодні створювати для Молдови умови, які хоч і опосередковано, але сприятимуть пошуку нею контактів із Москвою. Перелік же пунктів, на основі яких РФ будуватиме відносини з Молдовою у разі появи в Кишиневі достатньо проросійської партії влади, можна побачити у згаданій «дорожній карті»²⁵.

²⁵ *Владимир Соловьев, Софья Окунь, Молдавии отмерили дружбу, 14/07/2016, <http://kommersant.ru/doc/3037632>*

2.3. БИТВА ЗА ДНІСТЕР

Дністер – це водна пуповина Молдови (забезпечує 70% водних ресурсів та Кишинів, зокрема). Якість питної води, рівень води та безпека екосистеми річки загалом – це порядок денний, який Україна та Молдова мають вирішувати спільно. Натомість часто доводиться чути нарікання молдовської сторони на небажання українських колег сідати за стіл переговорів, щоб, зокрема, обговорити питання Новодністровської гідроелектростанції. Вважається, що саме її діяльність є причиною нестачі води та обміління молдовського русла Дністра. Окрім того, відчуються наслідки глобальної зміни клімату. Рівень річки не вноrmовується за зимово-весняний період.

Якість питної води, рівень води та безпека екосистеми річки Дністер загалом – це порядок денний, який Україна та Молдова мають вирішувати спільно

Для української сторони Дністер та його притоки, зокрема, Збруч – це, насамперед, каскад гідроелектростанцій. Згідно зі зненацька ухваленою у липні 2016 року урядовою Програмою розвитку гідроенергетики України, на період до 2026 року Дністер буде перегороджений дамбами у шести додаткових місцях. Внаслідок цього під затоплення при створенні нових водосховищ потраплять терени національних природних парків у Дністровському каньйоні. Програма була розроблена Міністерством енергетики та вугільної промисловості України. Очікуваний результат, за повідомленням прем'єр-міністра Володимира Гройсмана, – це «збільшення частки гідроенергетики в загальній структурі виробництва електроенергії до 15,5%»²⁶. Чи стане реалізація цієї Програми кроком до зміцнення енергоефективності України, як на це сподіваються ініціатори ухвалення її урядом, невідомо, але в тому, що вона поставила під загрозу екосистему Дністра, сумніватися не доводиться. Зрештою, Дністер може повторити долю Збруча, рівень води в якому влітку падає настільки, що його уже не вистачає для нічного запуску електростанції. Ухвалена без участі належних обговорень та експертиз, урядова Програма уже наразилася на критику не тільки екологів, а й міністерства екології та природних ресурсів України.

²⁶ Володимир Гройсман про засідання Уряду щодо енергоефективності України, 13/07/2016, <https://www.facebook.com/volodymyrgroisman/posts/408352692666984:0>

Так, на думку міністерства, «у разі здійснення зазначеного будівництва буде знищено всі прируслові та руслові природні комплекси національного природного парку «Дністровський каньйон», частину природних комплексів національного природного парку «Хотинський» та Галицького національного природного парку, низку об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій». Окрім того, міністр Остап Семерак слушно звертав увагу колег з міненергуюгії на політичні наслідки від ухвалені програми. По-перше, йдеться про порушення Договору між кабміном України та урядом Молдови про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки Дністер (підписаний 2012 року у Римі, ратифікований Молдовою і підготовлений до ратифікації Україною). Ним передбачена координація спільних дій обох держав щодо розвитку усього басейну Дністра. По-друге, одноосібне ухвалення рішень щодо транскордонних водотоків є також порушенням вимог Конвенції Еспо, які передбачають проведення міжнародних консультацій заздалегідь²⁷. Однак аргументи мінприроди не були враховані ані щодо проведення належної державної екологічної експертизи проекту Програми, ані щодо оцінювання впливу на довкілля в зоні майбутніх об'єктів гідроенергетики, ані щодо дотримання міжнародних зобов'язань України.

Є усі підстави вважати, що міністерство навколишнього середовища Молдови знайде одностумців у міністерстві екології та природних ресурсів України стосовно оцінки загроз від проектів «втопити Дністер у електриці»

Поки міненергуюгії дивиться собі під ноги, не помічаючи екологічних загроз від плану каскадних гідроелектростанцій, Німеччина, наприклад, визначає зміну клімату як далеко не останній виклик німецької політики безпеки²⁸. Окрім того, брак водних ресурсів розглядається як привід майбутніх регіональних конфліктів. Наслідки посушливих років показують, що водна проблема не обійде України. Таким чином, є усі підстави вважати, що міністерство навколишнього середовища Молдови знайде одностумців у міністерстві екології та природних

²⁷ Текст листа: http://menr.gov.ua/images/blog/news/12_07_2016/Program_gidroenergetyky.pdf

²⁸ White paper: on German security policy and the future of Bundeswehr, 2016, <http://www.new-york-un.diplo.de/contentblob/4847754/Daten/6718448/160713weibuchEN.pdf>

ресурсів України стосовно оцінки загроз від проектів «втопити Дністер у електриці». Цьому сприятиме і послідовна політика мінприроди щодо запровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом відповідно до зобов'язань України в рамках УА з ЄС²⁹.

Безпосереднім проблемним питанням, породженим роботою Нової воднострівської ГЕС, для молдовської сторони є встановлення фіксованого обсягу спуску води Дністровського водосховища. Для збереження санітарного стану Дністра на молдовській ділянці потрібний обсяг води становить 120 кубометрів у секунду (реальна ситуація – 105-107 кубометрів у секунду), бажаний обсяг натомість складає 180-200 кубометрів у секунду³⁰. У серпні 2016 року рівень води в Нижньому Дністрі впав до критичної межі, внаслідок чого забезпечення водою Кишинева опинилося під загрозою. Для вирішення цього питання і пошуку порозуміння щодо визначення обсягів води, які б задовольнили обидві сторони, можна скористатися інструментом міжпарламентської співпраці.

Однак не всі питання, пов'язані зі станом Дністра, вимагають тристороннього обговорення за участі міністерств навколишнього середовища Молдови, мінприроди України та міненерговугілля України. Екологічні відомства двох держав також мають низку питань, які накопичилися через перерви у міжвідомчих консультаціях. Йдеться про забруднення Дністра через несправні очисні споруди. Гостро стоїть питання скидання нечистот із Сорок та інших молдовських міст, що ставлять під загрозу нижню течію Дністра в Одеській області та водозабезпечення Одеси. Для української сторони було б прийнятним проведення інспекції підприємств вздовж усього руслу нижнього

Гостро стоїть питання скидання нечистот із Сорок та інших молдовських міст, що ставлять під загрозу нижню течію Дністра в Одеській області та водозабезпечення Одеси

²⁹ Остап Семерак: «В Україні наповненість річок знизилася до 20% від норми», 10/10/2016, <http://www.menr.gov.ua/press-center/news/123-news1/5352-v-ukraini-za-ostanni-kilka-rokiv-sposterihaietsia-zmenshennia-rivnia-vodnosti-serednia-napovnenist-richok-stanovyut-20protsent-vid-normy>

³⁰ Наталья Мельник, Мокрого места не останется. Что происходит с рекой Днестр, 12/08/2016, <http://newsmaker.md/rus/novosti/mokrogo-mesta-ne-ostanetsya-cto-proishodit-s-rekoy-dnestr-26695>

Дністра. Проблему забруднення річки нечистотами уже визнає і глава управління Гідрометеослужби Молдови Валеріу Казак після відвідування різних ділянок річки і ділянки Сорок, зокрема³¹.

Окрім проблеми забруднення Дністра, українська сторона впродовж років наголошує на необхідності вирішення проблеми забруднення річки Киргиз-Китай (в басейні Дунаю) в Одеській області стічними водами з території Молдови. Попередньо було з'ясовано, що забруднення річки викликані зливними водами молдовських винзаводів та стоками міської каналізації м. Твардиця³².

Сторонам необхідно залишити шлейф взаємних обвинувачень у минулому і скористатися міжнародним досвідом, який підкаже, як перетворити Дністер у спільний проект з інтегрованого управління водними ресурсами

Тож, щоб розв'язати цей гордіїв вузол проблем, сторонам необхідно залишити шлейф взаємних обвинувачень у минулому і скористатися міжнародним досвідом, який підкаже, як перетворити Дністер у спільний проект з інтегрованого управління водними ресурсами. На отримання такого досвіду, зокрема, в рамках вико-

нання українсько-молдовського проекту «Сприяння транскордонному співробітництву та комплексу управління водними ресурсами в басейні річки Дністер» керівництвом Глобального екологічного фонду виділено майже \$ 2 млн³³. Також триває співпраця за посередництва ОБСЄ та ЄЕК ООН. Зокрема, виконується проект «Зміни клімату та безпеки в басейні річки Дністер», у рамках якого Україна та Молдова мають знайти механізми зі збереження басейну Дністра. Адже визнано, що зміна клімату внаслідок нерівномірних опадів уже призвела як до паводків, так і до посухи. Тож ефективно використана, багатостороння співпраця може стати таким потрібним переговорним майданчиком між сторонами.

31 *Наталья Мельник, Мокрого места не останется. Что происходит с рекой Днестр, 12/08/2016, <http://newsmaker.md/rus/novosti/mokrogo-mesta-ne-ostanetsya-cto-proishodit-s-rekoy-dnestr-26695>*

32 *Денуматський запит народного денумата України Кіссе А.І. від 29 січня 2016 року: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/wcadr_document?DOCUMENT_ID=68467&DOCUMENT_TYPE=1*

33 *GEF Project on the Dniester River Basin, <http://dniester-basin.org/materials/2321-2/>*

2.4. НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ: ПРОБЛЕМИ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ

Українську меншину в Молдові часто називають «забутою діаспорою». Це можна вважати сукупною оцінкою діаспорної політики Києва, який досі не розробив сучасної ефективної інформаційної та освітньої політики держави щодо зарубіжного українства. В умовах «гібридної війни» це означає, що Україна не може розцінювати українську меншину (8,34% громадян Республіки Молдова³⁴; 28,8% мешканців Придністров'я³⁵) як однозначну «м'яку силу» України в сусідній державі. Ситуація виникла не вчора і має довгу історію свого розвитку³⁶. Українська громада Молдови розпорошена і розрізнена, сповнена внутрішніх протиріч. Відтак першочергові завдання Посольства вкотре зосереджуються на тому, щоб скоординувати між собою представників українських громад Кишинєва, Північної Молдови та Придністров'я. При цьому важливо приділяти рівномірну увагу українцям з усіх регіонів Молдови, а не фокусуватися переважно на українцях Придністров'я, як це було раніше. З цією метою розробляються заходи, тематика яких значною мірою стосується донесення української позиції стосовно російської агресії до етнічних українців лівого та правого берегів Дністра. Посольство також влаштовує заходи з інформування загалу, що також передбачає активну публічну діяльність посла України та використання різних інституційних майданчиків для донесення інформації про Україну. Є розуміння того, що найкращою контрпропагандою буде позитивна інформація про успіхи України, зокрема в царині проведення реформ. Також підтримуються видавничі ініціативи, що стосуються історії української громади Молдови. Однак усі ці заходи не мають широкого охоплення аудиторії.

Найкращою контрпропагандою буде позитивна інформація про успіхи України, зокрема в царині проведення реформ

34 Natalia Belitser, Valeriu Chiveri, Vlad Kulminski, Martin Sieg, *Integration of national minorities in the post-soviet space – Ukraine and the Republic of Moldova, December 2015*, <http://iwp.org.ua/img/Integration-of-national-minorities-in-the-post-soviet-space-Ukraine-and-the-Republic-of-Moldova-final.pdf>

35 *Український інтерес в Придністров'ї*, 8/11/2011, <http://tyzhden.ua/World/34859>

36 *Детальніше: «М'яка сила» України в Молдові [Інститут світової політики]*, 8/11/2011, <http://glavcom.ua/publications/115824-%C2%ABm%E2%80%99jaka-sila%C2%BB-ukrajini-v-moldovi.html>

Для ефективної інформаційної кампанії про Україну український інформаційний продукт має потрапляти в інформаційне поле Молдови, в якому домінує російський контент. Для зміни ситуації потрібні трансляція комерційних українських телеканалів та просування інформаційного україномовного та російськомовного контенту, з метою чого треба розвивати мультимедійну платформу іномовлення України (наприклад, на базі Укрінформ+UA/TV та Громадське-ТБ)³⁷. Цим шляхом йде Румунія, яка в рамках боротьби з російською дезінформацією створює для Молдови спільний інформаційний простір із контентом румунською та російською мовами.

Українці Придністров'я стають об'єктом окремої політики, в якій мова перетворюється на інструмент для конструювання потрібного владі етнічного українця регіону

Час, безперечно, також впливає на стан української меншини і пришвидшує процеси асиміляції. 25-річне проживання в незалежній Молдові, паспорт, який уже дозволяє безвізовий перетин кордону ЄС, міжетнічні шлюби тощо – всі ці фактори впливають на самоідентифікацію. До того ж Україна не пропонує жодної суттєвої морквини, яка б спонукала молдовських українців триматися своєї етнічної ідентичності. Окрім того, український паспорт, який отримали в значній мірі українці лівого берега, є радше практичною необхідністю, що значно полегшує перетин кордону, аніж ознакою патріотичності. Відтак цілком очікувано кількість шкіл, у яких вивчається українська мова та література як предмет, зменшується (78 у 2000-2001 та 50 на сьогодні). З огляду на те, що переважно йдеться про вивчення цих предметів у російськомовних школах, які втрачають свою привабливість в порівнянні з румунською мовою викладання, то легко передбачити, наскільки умовним є таке плекання українськості. Єдина українська гімназія ім. Ольги Кобилянської діє в с. Унгри Окницького району і в силу своєї унікальності є окремим центром культурно-мистецької активності української громади. Ще чотири (було шість) україномовних школи збережено на Лівому березі. З огляду на національну політику Тирасполя, спрямовану на боротьбу з «румунізацією», українська мова має статус офіційної мови (інші офіційні мови – кирилична

³⁷ *Певні кроки уже зроблені в цьому напрямку: <http://mip.gov.ua/news/1307.html>*

молдовська та російська). Вона також запроваджена як окремий предмет у більшості придністровських шкіл. Віднедавна Тирасполь вдався до цензурування надісланих з України підручників, висловлюючи свою незгоду зі змістом цієї шкільної літератури. Тож українці Придністров'я стають об'єктом окремої політики, в якій мова перетворюється на інструмент для конструювання потрібного владі етнічного українця регіону.

Ситуація з вивченням українських предметів у школах може змінитися в наступні кілька років у бік подальшого згортання. Про те, що Україна втрачає привабливість і позиції в освітньому просторі Молдови, також свідчить факт практичного зникнення академічної україністики в Бельцькому державному університеті ім. Алеку Руссо внаслідок браку зацікавлених студентів. Ще одна складність — зволікання з продовженням терміну дії Протоколу між міністерством освіти і науки України та Міністерством просвіти Республіки Молдова про співробітництво у галузі освіти. Попередній Протокол втратив чинність у 2014 році. Ним якраз регулюється здійснення освітніх обмінів, проходження курсів з підвищення кваліфікації викладачами та запровадження бюджетних квот на навчання в Україні випускників молдовських шкіл. Як наслідок, вступні кампанії 2015 та 2016 років не передбачили бюджетних місць для українців із Молдови. З інших причин зменшилася також кількість українців із Придністров'я в українських навчальних закладах (міністерством виділено 100 місць). Ситуація, коли українці з теренів Молдови не вичерпують і наданих квот, не нова. Вона також означає, що час змінити підхід у популяризації освітніх послуг в Україні. Самої наявності квот недостатньо, потрібно проводити окрему інформаційну кампанію з представлення хоча б найсильніших українських університетів. Останні мають бути також зацікавлені в цьому. Реалії нашого часу такі, що боротися потрібно за кожного студента. Це, зрештою, добре вдається Румунії (забезпечує 3 тис. бюджетних місць), а також Росії (виділяє стипендії по суті для виховання потрібної їй молдовської та придністровської еліти).

Недостатньо лише виділити для українців з Молдови бюджетні місця в українських університетах, потрібно провести відповідну інформаційну кампанію

Водночас, Україні не слід наслідувати російську освітню політику в Придністров'ї. В умовах, коли ситуація довкола врегулювання

конфлікту на Донбасі в багатьох моментах віддзеркалює шлях, що уже пройшло Придністров'я, слід уникати будь-яких договорів між Тирасполем та українськими юридичними особами. Зокрема, Києву політично не вигідно продовжувати ліцензії філіалам МАУП та національного університету «Одеська юридична академія» у Придністров'ї. А вже попередня практика функціонування цих філій передбачала підписання окремих Меморандумів про співпрацю між університетом і «міністерством народної освіти ПМР»³⁸. До того ж 2014–2016 роки показали, що така політика щодо українців у Придністров'ї, як і приділення надмірної ваги українському громадянству придністровців (щонайменше подвійне громадянство загалом поширене явище), не виправдала себе. Засилля російської пропаганди зробило сигнали з Києва нечутними, а російську інтерпретацію подій усіяло поширеною.

Засилля російської пропаганди зробило сигнали з Києва нечутними, а російську інтерпретацію подій усіяло поширеною

Що стосується політичних симпатій етнічних українців Молдови, то на позачергових президентських виборах 2014 року найбільше голосів здобули Петро Порошенко (більшістю голосів) та Сергій

Тігіпко. Біографії обох політиків тісно пов'язані з Молдовою. Однак вкрай низькою була явка на виборах: з майже 70 тис. зареєстрованих виборців проголосувало близько 770 осіб³⁹. Подібна ситуація повторилася на позачергових парламентських виборах 2014 року. Це також свідчить про неінтегрованість української громади Молдови в політичні процеси в Україні. Окрім того, низьку явку можна пояснити негативним ставленням до подій в Україні після лютого 2014 року. Зокрема, соціопитування показали, що 55% українців Молдови не підтримували Майдан (аналогічний показник загалом по країні становив 36%). Також 39% визнали військову інтервенцію Росії в Криму виправданою, 17% – ні, 28% не вбачали у діях Росії військової інтервенції і 20% не мали відповіді на питання (загалом показник по країні – 26% так і 39% ні, 15%, що інтервенції не було). Рішення про приєднання Криму до РФ 74% українців Молдови

³⁸ Тираспольській філії МАУП – 10 років, 15/04/2010, http://maup.com.ua/ua/pro-akademiyu/novini1/usi-novini1/tiraspol'skiy_filii_maup_10_rokiv.html

³⁹ Протокол Центральної виборчої комісії про підсумки голосування в межах закордонного виборчого округу, http://www.cvk.gov.ua/info/protokol_zvo_28.05.2014.pdf

назвали результатом волевиявлення (показник по країні – 50%) і 72% опитаних українців самі підтримували рішення про приєднання Криму до РФ (аналогічний показник по країні 40%)⁴⁰. Таким чином, українська діаспора в Молдові може розглядатися як одна з найбільш проросійських спільнот у цій країні⁴¹.

Виклики самоідентифікації не оминули молдовську громаду в Україні. Молдовани чи румуни – відповідь на це питання ніколи не була простою, після 1991 року дійшло до її політизації. Саме тому вважається, що завдання України сприяти порозумінню в самій громаді. На думку Наталії Беліцер, експертки Інституту демократії ім. П.Орлика, українська сторона впоралася б із функцією нейтрального модератора. Чернівці б могли стати таким місцем діалогу, оскільки саме на Буковині перетинаються румунська та молдовська культури з українською. Вважається, що молдовська спільнота, у порівнянні з румунською, в Чернівцях та Одесі все ще недостатньо зорганізована і менше ангажується в регіональну політику. В Одеській області, де переважно й зосереджена молдовська етнічна група, йдеться насамперед про розвиток національної культури та підтримки розвитку молдовських шкіл, чим успішно займається Посольство Молдови в Україні. Водночас, відзначається вплив «м'якої сили» Румунії на процес самоідентифікації громадян на користь визнання румунської, а не молдовської ідентичності⁴². З іншого боку, лібералізація візового режиму Молдови з ЄС надала додаткової «м'якої сили» тепер уже молдовському паспорту в очах українців.

Для України важливо розробити більш інклюзивну політику для інтеграції молдовської громади в українське суспільне та політичне життя, сприяючи зміцненню проукраїнської, а не проросійської позиції

⁴⁰ *Barometer of Public Opinion – April, 2014*, <http://www.ipp.md/libview.php?l=en&idc=156&id=681>

⁴¹ *Порівняйте: Марчин Косенковський, Вільям Шрейбер, Национальные меньшинства Молдовы и их отношение к европейской интеграции, Ноябрь 2014*, https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifri_rnv_81_rus_moldova_minorities_november_2014_0.pdf

⁴² *Natalia Belitser, Valeriu Chiveri, Vlad Kulminski, Martin Sieg, Integration of national minorities in the post-soviet space – Ukraine and the Republic of Moldova, December 2015*, <http://iwip.org.ua/img/Integration-of-national-minorities-in-the-post-soviet-space-Ukraine-and-the-Republic-of-Moldova-final.pdf>

З огляду на те, що діаспори за визначенням є доволі консервативним і замкненим середовищем, для України важливо розробити більш інклюзивну політику і більше інтегрувати молдовську громаду в українське суспільне та політичне життя, сприяючи зміцненню проукраїнської, а не проросійської позиції. Це також вимагає перекладів матеріалів про політичну ситуацію в регіоні, про російську дезінформацію тощо мовами меншин. Йдеться не про асиміляцію молдовської меншини, а про її зацікавлення українським інформаційним продуктом.

2.5. ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ КОРДОНАМИ І ТРАНСКОРДОННА СПІВПРАЦЯ. ПРИДНІСТРОВ'Я

Питання державного кордону України та Молдови стосується кількох важливих напрямків співпраці: створення спільних пунктів перетину українсько-молдовського кордону (відповідно до договору 1997 року передбачалося створення 7 таких пунктів); посилення контролю на придністровській ділянці кордону; завершення демаркації кордону (питання майже вирішено і стосується близько 5 км кордону з 1222 км⁴³); питання залізничного сполучення; боротьби з контрабандою, нелегальною міграцією та торгівлею людьми. Недемаркована частина кордону складається з кількох ділянок: 3,2 км на придністровській ділянці українсько-молдовського кордону, близько 500 м в районі порту Джурджулешти на півдні та на дамбі Дністровської ГЕС, питання щодо якої залишається найбільш проблемною частиною переговорів на сьогодні⁴⁴.

---

⁴³ Іван Гнатишин, *Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Молдова: Я порівняв би Придністров'я з неконтрольованими районами Донбасу*, 18/08/2016, <http://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/2068348-ivan-gnatisin-nadzvichajnij-i-povnovaznij-posol-ukraini-v-respublici-moldova.html>

⁴⁴ EUBAM: *Годовий отчет, 1 декабря 2013 – 30 ноября 2014*, http://eubam.org/wp-content/uploads/2015/05/20150512153636830574Report_2015_RUS.pdf

Протягом 2014-2016 років придністровська ділянка кордону опинилася під посиленням контролем українських прикордонників. До охорони кордону було задіяно Національну Гвардію відповідно до рішення РНБО України. Окрім того, розпочали інженерні роботи задля посилення захисту прикордонної смуги. Жорсткішим став паспортний контроль з особливою прискіпливою перевіркою власників російських паспортів. Ці заходи щонайменше спричинили зменшення кількості перетинів кордону, а з ним і контрабанди.

Протягом 2014-2016 років придністровська ділянка кордону опинилася під посиленням контролем українських прикордонників

Важливо, що все це здійснюється при допомозі місії ЄС з прикордонної допомоги Україні та Молдові (EUBAM), штаб-квартира якої від 2005 року розташовується в Одесі. Місія представлена також в Кишиневі, де розташовується польовий офіс «Кишинів» і куди минулого року переведено відділ з придністровського врегулювання, знаходився який був в Одесі. Працівники EUBAM також присутні безпосередньо в прикордонних пунктах, де облаштовано 5 польових офісів, з них: «Джурджулешти» та «Отач» з підрозділом у «Крива» на території Молдови; «Одеса та Чорноморськ» (на території Одеського торговельного порту), «Котовськ» з підрозділом «Піщанка», «Кучурган» на території України. Співпраця з українськими та молдовськими прикордонниками побудована відповідно до завдань кожного з пунктів. Загальний принцип – врахувати особливості пункту і посилити потрібні компоненти. Це можуть бути рекомендації щодо відшліфовування процедур прикордонного та митного контролю, що є частиною європеїзації прикордонної служби; допомога в здійсненні митного контролю у портах; рекомендації щодо запровадження комплексу заходів, який складається з моніторингу, оцінки та аналізу ризиків, обміну інформацією, створенню міжвідомчої мережі, мобільних підрозділів. Головне ж – це одночасне навчання, передача досвіду та отримання нових навиків без відриву від робочого місця⁴⁵.

Позитивний вплив діяльності місії на українсько-молдовський діалог прикордонників та митників складно переоцінити. На сьогодні він привів до імплементації національних стратегій з запровад-

⁴⁵ Де ми працюємо? <http://eubam.org/ua/where-we-work/>

ження інтегрованого управління кордонами, важливої угоди щодо здійснення спільного контролю в прикордонному пропускному пункті Кучурган-Первомайськ (придністровська ділянка) в Україні та не менш знакової угоди про автоматизований обмін даними про перетин кордону між Україною та Молдовою. На практиці це означає, що молдовські прикордонники будуть володіти повною інформацією щодо руху людей і товарів через Придністров'я з України, а також посилення безпеки кордону. Окрім того, невдовзі розпочнеться будівництво спільного пункту перетину кордону «Маяки-Паланка-Удобне» (введення в дію 2018 року) на території Молдови та переоблаштування ще одного пункту перетину кордону «Рені-Джурджулешти» на території України. Усе це сприятиме швидкості перетину кордону відповідно до принципу «одна зупинка – єдине вікно», що, як очікується, також позитивно вплине на економічний розвиток регіону. Окрім того, чинні прикордонні пункти посилено сучасним оснащенням із виходом до бази даних Інтерпол. Не виключено, що в майбутньому дійде до запровадження свого формату «шенгену» в межах країн-учасниць Східного Партнерства, але поки що рамки програм Східного Партнерства передбачають фінансування означених спільних пунктів контролю між Україною та Молдовою. Якщо кошти на будівництво ППП «Паланка» уже виділено, то щодо «Кучургана», наскільки нам відомо, рішення ще не прийнято. Тому доводиться сподіватися, що урочисті промови під час зустрічей президента Порошенка та прем'єра Філіпа 7 жовтня в Одеській області не залишаться лише обіцянками.

Для України придністровська частина державного кордону є однією з найпроблемніших. З одного боку, рівнинна місцевість є всепроникною. З іншого боку, бідне населення прикордонної смуги роками було задіяне в контрабанді, якою промишляє регіон. Побудовані за роки існування конфлікту у Придністров'ї схеми контрабандної торгівлі цигарками та спиртом тощо – це справжній виклик правоохоронним органам обох держав, який вимагає присікання як місцевих контрабандистів, так і організованої міжнародної злочинності. Після підписання ПВЗВТ з ЄС боротьба з контрабандною стала частиною зобов'язань, узятих перед ЄС. Тому EUBAM визначила контрабанду, зокрема, тютюновою продукцією однією зі своїх головних ініціатив. Один з її елементів – створення механізму постійного обміну інформацією щодо перевезення «підозрілих партій цигарок» між країнами регіону.

Позитивним результатом такої співпраці є інтегрування українських та молдовських митників у правоохоронну та митну системи ЄС. Зокрема, боротьба з контрабандною – це щоденний зв'язок з Європейським бюро з боротьби з шахраями (OLAF), Центром SELEC, Агентством Frontex. Крім того, експерти EUBAM - це фахівці з 13 країн-членів ЄС, які також діляться досвідом своїх країн. Ще один вид співпраці – це боротьба з незаконним перевезенням зброї та боєприпасів із Придністров'я. Сьогодні місія зосереджується також на поступовій передачі обов'язків з організації спільних заходів на українську та молдовську сторони, готуючись до завершення свого мандату (наприклад, спільна операція з охорони кордону «Danubius»)⁴⁶.

Позитивним результатом двосторонньої співпраці є інтегрування українських та молдовських митників у правоохоронну та митну системи ЄС

Якщо оцінювати наскільки прислухаються сторони до порад європейців, то попереду виявиться Молдова. Так, станом на кінець 2015 року:

- 1) митна служба Молдови уже розпочала реалізовувати свою стратегію з боротьби з незаконною торгівлею тютюновими виробами, що настійливо радили в місії, натомість Україна взяла до відома і лише збирається приступити до підготовчої стадії;
- 2) у Молдові скоротили кількість обов'язкових документів для оформлення митного контролю з 11 до 3, а в Україні покращили пост-митні процедури в портах Одеси та Чорноморська;
- 3) в Україні не перейшли (і цього року також) до реалізації концепції уповноважених економічних операторів, що вимагається угодами з ЄС, і яку Молдова розробила ще 2014 року. Окрім того, Верховна Рада відправила на доопрацювання, тобто в довгу шухляду, законопроект № 2840 Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди підакцизних і контрафактних товарів (продукції) у великих розмірах. Прийняття цього закону було б і виконанням рекомендації EUBAM, і дотриманням практики ЄС щодо ефективної

---

⁴⁶ EUBAM: *Годовой отчет, 1.12.2014-30.11.2015*, http://eubam.org/wp-content/uploads/2016/02/Report_2016_RUS.pdf.

боротьби з контрабандою через запровадження пропорційних та стримуючих механізмів покарання злочинців.

Окрім сприяння підвищенню ефективності транскордонної співпраці українських та молдовських прикордонників та митників, EUBAM, яка поновила свою участь в форматі «5+2», опікується заходами, що мають сприяти зміцненню довіри між Кишиневом та Тирасполем. Позитивними результатами 2015 року, на думку працівників місії, стали:

- 1) досягнення порозуміння щодо взаємного визнання страхових полісів для сприяння свободі переміщення між обома берегами Дністра;
- 2) встановлення Кишиневом тимчасової системи, що дозволяла транспортним засобам із придністровськими реєстраційними номерами перетинати кордон з Україною, якщо за кермом був власник чи уповноважений осіб, які мешкають у Придністров'ї⁴⁷. При цьому головна мета місії – сприяти свободі руху людей та товарів між обома берегами Дністра.

Додала роботи європейцям нова українська політика щодо Придністров'я. Зокрема, постанова кабінету міністрів України № 117 від 18 березня 2015 року, яка заборонила переміщення через придністровську ділянку (в Кучурганах та в Платонові) піддакцизних товарів. Таким чином зупинився імпорт та експорт спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів. Цей крок Києва був розцінений Тирасполем як «економічна блокада». Натомість офіційна риторика українських дипломатів була заспокійлива; ними вкотре підкреслювалося, що Україна не може встановлювати економічної блокади теренів, де проживають українські громадяни⁴⁸. Окрім того, українська сторона підкреслювала, що

Якщо оцінювати наскільки прислухаються сторони до порад європейців, то попереду виявиться Молдова

⁴⁷ EUBAM: *Годовий отчет...*, с. 3

⁴⁸ Тимчасовий повірений у справах України в Республіці Молдова Геннадій Алтухов зустрівся з главою Придністров'я Євгенієм Шевчуком, 02/07/2015, <http://mfа.gov.ua/ua/press-center/news/37910-timchasovij-povirenij-u-spravah-ukrajniv-respublici-moldova-gennadij-altuhovzustrivsyaz-glavoju-pridnistrovja-jevgenijem-shevchukom>

постанова стосується далеко не всіх товарів. У результаті такого рішення, Придністров'я могло отримати імпорт з України тільки через контрольовані Молдовою пункти перетину кордону. Для вирішення цієї проблеми EUBAM запропонувала механізм видачі ліцензій економічному оператору з Тирасполя у Кишиневі. Ініціатива протрималася кілька місяців. Водночас, місія розробила рекомендації щодо посилення митної співпраці між Одесою, Кишиневом та Тирасполем шляхом обміну даними, гармонізації митної політики тощо. З огляду на те, що більшість ініціатив розроблялися в форматі діяльності робочої групи «5+2», вони добре лягають у загальну концепцію ОБСЄ. Влітку 2016 році міністром закордонних справ ФРН Штайнмаєром у рамках головування Німеччини в ОБСЄ були озвучені подібні пункти в ключі концепції «малих кроків», що має сприяти реінтеграції Придністров'я. Значна група експертів аналітичних центрів та деякі урядовці Молдови скептично оцінили перспективність таких кроків і закликали не надавати легітимності рішенням, ухваленим придністровською владою⁴⁹.

Чимало експертів аналітичних центрів та деякі урядовці Молдови закликали не надавати легітимності рішенням, ухваленим придністровською владою

Зокрема, в червні 2016 року сторони погодилися розглянути соціальний блок питань: визнання дипломів, які видаються в Придністров'ї; питання використання автомобілів із придністровськими реєстраційними номерни-

ми знаками в міжнародному дорожньому русі; проблему телекомунікацій та зв'язку між обома берегами Дністра та ін. Про те, що Кишинів схиллятимуть до прийняття рішень, EUBAM повідомляла ще рік тому: «Кишиневу необхідно продовжувати свою політику реінтеграції та бути готовим розширювати співробітництво з Тирасполем через компромісні рішення доти, доки не буде досягнуто економічної інтеграції між обома берегами. Відповідні кишинівські відомства повинні також співробітничати з діловими колами Придністров'я з тим, щоб сприяти торгівлі через лінію розмежування [...] шляхом усунення технічних перешкод, включно з

⁴⁹ *Declaration of the Civil Society regarding the Red lines on the Transnistrian Settlement. Chisinau, August 21st, 2016, <http://www.ape.md/libview.php?l=ro&idc=154&id=2322>*

гармонізацією податків»⁵⁰. Позицію місії можна зрозуміти, враховуючи факт поширення на Придністров'я Угоди про асоціацію та ПВЗВТ Молдови з ЄС. Перенесення відділу придністровського врегулювання з Одеси до Кишинева, як і обговорення у вузьких колах планів закриття офісу в Одесі і посилення представництва EUBAM у Кишиневі свідчать, що економічна реінтеграція Придністров'я в рамках імплементації УА та ПВЗВТ є пріоритетом подальшої діяльності місії. Саме тому увага європейців прикута до опрацювання технічних механізмів посилення співпраці Кишинева і Тирасполя, допомозі Придністров'ю з виконанням умов, необхідних для виконання ПВЗВТ і винесення за дужки складного політичного контексту. Чи вдасться через економіку змінити політичні реалії лівого берега – питання відкрите. Поки що ж результати зовнішньоекономічної діяльності за 2015 рік свідчать про пріоритетність ринків ЄС (65%), інших ринків (20%), ринку РФ (16%) для придністровського експорту⁵¹.

2.6. ПРИДНІСТРОВ'Я: ПОЛІТИЧНІ ПИТАННЯ

Українська політика щодо Придністров'я може бути поділена на два періоди – до і після 2014 року. Російська агресія проти України у 2014 році врешті змусила Київ ужити заходів, до яких не доходило у попередній період, і які схвально оцінили в Кишиневі. Це дозволяє говорити про зміну політики українського керівництва щодо питань врегулювання конфлікту у Придністров'ї. Українська влада ухвалила рішення, внаслідок яких з подачі Києва посилився контроль Кишинева над Тирасполем. Окрім згаданих вище змін в митних процедурах, найважливішим стало рішення про денонсацію «Угоди між урядом України та урядом РФ про організацію військових міждержавних перевезень та розрахунки за них»⁵² та «Угоди між урядом України та урядом РФ про транзит через територію України військових формувань РФ, які тимчасово знаходяться на тери-

Українська політика щодо Придністров'я може бути поділена на два періоди – до і після 2014 року

⁵⁰ EUBAM: *Годовий отчет...*, с. 28.

⁵¹ Там само.

⁵² Текст угоди: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/643_150

торії Республіки Молдова»⁵³. Таким чином російський миротворчий контингент у Придністров'ї виявився відрізнаним від Росії без можливості подальшої ротації. Зовнішньополітична діяльність Тирасполя також була обмежена діями Києва, зокрема завдяки закриттю неба над державою для приватних бортів російських політиків, включно з спецпредставником президента РФ щодо Придністров'я Дмитром Rogozinim.

Ставши президентом, Порошенко зіткнувся з потрійним викликом: як вивести нелегальний російський контингент із Придністров'я, із тимчасово окупованого Росією Криму та з Донецької і Луганської областей

Також була визначена пріоритетність інтересів Києва: демілітаризація Придністровського регіону шляхом виведення нелегального російського контингенту. Це питання обговорювалося президентом України Петром Порошенком з новоприбулим послом Республіки Молдова в Україні Русланом

Болбочаном під час зустрічі з нагоди прийняття вірчих грамот. Президент Порошенко, який навчався у школі в Бендерах⁵⁴ і добре обізнаний із життям обох берегів Дністра, повністю володіє контекстом конфлікту в Придністров'ї та розвитку українсько-молдовських відносин. Він був секретарем РНБОУ і, як прийнято вважати, був автором плану Ющенка стосовно врегулювання придністровського конфлікту у 2005 році та міністром закордонних справ України, коли дійшло до чергового витка погрозливості відносин із Кишиневом, також, як вважається, він має бізнес-інтереси в Молдові⁵⁵. Однак тепер, ставши президентом, Порошенко зіткнувся з потрійним викликом: як вивести нелегальний російський контингент із Придністров'я, із тимчасово окупованого Росією Криму та з Донецької і Луганської областей. Інший виклик — подвійність ролей у форматі «5+2» та в нормандському форматі. У кожному з них, але в різних іпостасях, потрібно вести переговори з Росією, ОБСЄ та ЄС. Водночас помітно, що Кремль застосовує подібну тактику щодо врегулювання конфлікту

⁵³ Текст угоди: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643_088

⁵⁴ Павел Шеремет, *Земляки Порошенко из Приднестровья: злость, обиды, надежды и сочувствие*, 23/06/2015, <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2015/06/23/7072084/>

⁵⁵ «М'яка сила» України в Молдові..., <http://glavcom.ua/publications/115824-%C2%ABm%E2%80%99jaka-sila%C2%BB-ukrajini-v-moldovi.html>

на Донбасі та в Придністров'ї. Київ має брати це до уваги і не допускати сценаріїв вирішення придністровського питання за російським планом, що згодом може бути екстрапольований на Донбас. Таким чином, на сьогодні «червоні лінії»⁵⁶ врегулювання конфлікту в Придністров'ї мають бути співвіднесені з «червоними лініями»⁵⁷ із врегулювання конфлікту на Донбасі. Адже політика Росії щодо обох неконтрольованих центральними владами теренів є ідентичною: фінансова та військова підтримка, зміцнення псевдодержавних інститутів влади, соціальна підтримка пенсіонерів.

З огляду на подібність конфліктів та російських сценаріїв з їх вирішення, Києву доцільно розробити окрему комплексну концепцію з врегулювання конфліктів на Донбасі та Придністров'ї. Для цього вимагається введення окремої посади – спеціального представника президента з врегулювання конфліктів на пострадянському просторі. Зосередження аґенди з реінтеграції Придністров'я в Молдову та ОРЛДО і Криму в Україну в одному кабінеті сприятиме кращій координації роботи, глибшій міжнародній співпраці і виробленню політичної стратегії для ефективної імплементації потрібних рішень. Про те, що є вакуум такої стратегії говорить брак власного політичного порядку денного для обох конфліктних регіонів. На попередніх президентських виборах у Придністров'ї Київ робив ставку на Євгена Шевчука, який навчався у Києві і який розігрував українську приналежність лівого берега у своїй виборчій кампанії, але облікся. Однак це не означає, що не варто спільно з Кишиневом «працювати» з придністровськими політичними елітами. При чому тут можна йти тим самим шляхом, яким тепер вибудовується економічно-соціальна аґенда: «говорити доти, доки не з'явиться придністровська еліта, готова політично реінтегруватися». Але тут теж слід зважати на час – уже виросло покоління тих, хто не жив в єдиній Молдавській РСР;

***Важливість врегулювання
придністровського конфлікту вимагає
тісної координації дій між Києвом та
Кишиневом***

---

56 *Declaration of the Civil Society...*<http://www.ape.md/libview.php?l=ro&idc=154&id=2322>

57 *Implementation of the Minsk Agreements: "Red Lines" for Ukraine, 12/10/2016,*<http://iw.org.ua/eng/public/2145.html>

з іншого боку, практично вичерпався закладений ще в радянські часи індустріальний ресурс, що дозволяв розвиватися економічно, і законсервувалося радянське світосприйняття. Внаслідок цього невдовзі може настати той момент, коли statusquo уже не задовольнятиме жодну зі сторін.

Важливість врегулювання придністровського конфлікту вимагає тісної координації дій між Києвом та Кишиневом. Слів про те, що питання Придністров'я має бути вирішене на умовах, які задовольнятимуть Кишинів, замало. Мають бути спільні дії. Це зміцнить рівень довіри між обома столицями і допоможе Києву відокремити свою позицію як гаранта (а не посередника) мирного врегулювання у Придністров'ї. Також важливо не давати приводів для підозри Києва в підтримці російської позиції, а такі підозри сягають корінням ще 1990-х років⁵⁸. Координація позиції української сторони з Німеччиною, як про це свідчать цьогорічні перемовини групи «5+2», ціною поступок молдовської сторони, також має бути переглянута, оскільки бумерангом б'є по врегулюванню конфлікту на Донбасі. Україні важливо зрозуміти, що Молдова, будучи в змозі самостійно дати відсіч російським планам⁵⁹, потребує її підтримки в питаннях врегулювання придністровського конфлікту. Крім того, не хоче ж Київ опинитися сам на сам із Росією в перемовинах про Донбас. Тому співпраця в цьому питанні – це стратегічна необхідність для обох держав. Водночас, Києву слід домогтися виконання потрібних йому інспекцій у Придністров'ї – перевірки складу боєприпасів у Колбасному та аеропорту в Тирасполі, а також здійснення спостереження за військовими навчаннями (що останнім часом стали надмірно регулярними). Оскільки «економічна блокада» не найкращий формат тиску на Тирасполь, тож ОБСЄ та Берлін могли б поставити зазначені безпекові питання в перелік «малих справ» задля будівництва довіри між усіма сторонами.

---

⁵⁸ Valeriu Chiveri, *Role of Ukraine in the Transnistrian conflict settlement*, May 2016, http://ipre.md/wp-content/uploads/2016/06/Study-role-Ukr-TN_3.1.2.pdf

⁵⁹ GMF: <https://twitter.com/gmfus/status/783203700672172032>

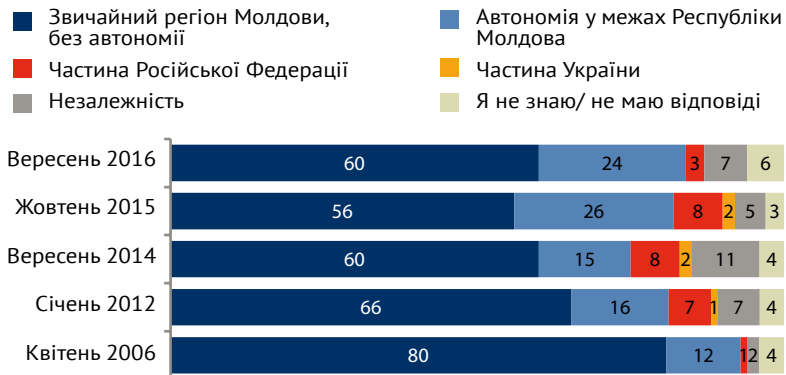
Ще одне питання, яке визначило порядок денний придністровських дебатів другої половини 2016 року, — особливий статус Придністров'я, над чим має попрацювати Кишинів. Свою роль в активізації пошуку рішень щодо придністровського регіону відіграла Німеччина як країна, котра головує у 2016 році в ОБСЄ. Берліну не потрібна нова ескалація ще в одній точці по сусідству з ЄС. Однак, попри те, що дії ФРН уже привели до поновлення переговорів і оживили формат «5+2» новими зустрічами, від перебігу переговорів навряд чи доведеться очікувати суттєвих результатів. Насамперед тому, що вони збіглися в часі з двома президентськими кампаніями — одна в Республіці Молдова (30 жовтня), інша в Придністров'ї (11 грудня). Тирасполь уже показав, що йому політично вигідно в контексті виборчої кампанії усіляко зміцнювати відносини з Росією. Указ Шевчука про приведення придністровського законодавства у відповідність з законами РФ з метою подальшого приєднання Придністров'я до Росії на виконання результатів референдуму 2006 року — це його вже відкрита карта в боротьбі за продовження президентської кар'єри. Не відстає від Шевчука фаворит гонки спікер Вадим Красносельський. Під час візиту до Москви наприкінці вересня інтерв'ю з ним вийшло на «Первом каналі». Тема розмови — важливість перебування російської миротворчої місії в Придністров'ї та російської економічної і гуманітарної допомоги.

Вересневі опитування громадської думки в Молдові показують, що в контексті розмов про визначення особливого статусу для Придністров'я ставлення громадян до можливих сценаріїв вирішення конфлікту змінилося. Зокрема, знову зріс відсоток тих, хто вважає, що Придністров'я має бути звичайним регіоном Молдови без статусу автономії (автономний статус Гагаузії поширений на лівий берег остаточно введе з-під контролю Кишинева два регіони). Також зменшився відсоток тих, хто вважає можливим його приєднання до Росії або ж визнання його незалежного статусу. Вперше за 8 років проведення опитувань не зафіксовано прихильників ідеї про приєднання Придністров'я до України — раніше показник коливався між 1-2%.

Знову зріс відсоток тих, хто вважає, що Придністров'я має бути звичайним регіоном Молдови без статусу автономії

Графік 3. Яким ви бачите майбутнє Придністров'я?

Джерело: Public Opinion Survey Residents of Moldova, September 2016⁶⁰

Тема «приєднання Придністров'я до України» тліє в публічному дискусії Молдови від часу завершення війни. Сама ж ідея має різну генезу – від позиції українців лівого берега в першій половині 1990-х до молдовських уніоністів. Останніми воно розглядається частиною формули: правий берег приєднується до Румунії, а лівий – до України. Також використовувався український чинник Ігорем Смірновим та Євгеном Шевчуком, зокрема, у кампанії 2011 року. Все ж український виборець становить третину населення в невизнаній республіці. Таким чином, дискусії про українське майбутнє Придністров'я слід розглядати як частину внутрішньо-молдовського дискурсу. У контексті ж нової президентської кампанії говорити про появу цієї теми узагалі немає підстав. Російська пропаганда свого досягла – ставлення до України в місцевих етнічних українців значно погіршилося.

Проблему врегулювання конфлікту у Придністров'ї слід розвивати в форматі тристоронньої співпраці між Україною, Молдовою та Румунією

⁶⁰ *Public Opinion Survey Residents of Moldova, September 2016, http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/iri_moldova_september_2016_moldova_poll_for_review.pdf*

Водночас, проблему врегулювання конфлікту у Придністров'ї слід розвивати в форматі тристоронньої співпраці між Україною, Молдовою та Румунією. Як країна-член ЄС і НАТО Румунія може сприяти розробці регіональної безпекової стратегії, а також виступити гарантом безпеки Молдови. Київ і Бухарест водночас можуть погодити спільні заходи, наприклад, продовжити практику закритого неба для будь-яких літаків, які прямують в Тирасполь. Також слід посилювати спільну боротьбу з дезінформацією на території Молдови (проект "StopFals!"). Інший формат – це використання «м'якої сили» тристоронньої економічної співпраці. Наскільки привабливою вона стане, безпосередньо залежить від України, яка впродовж 2016 року уже декілька разів перенесла дату проведення українсько-молдовсько-румунського бізнес-форуму в Чернівцях. З розвитком цього формату співпраці доречним буде залучати до співпраці бізнесменів, що походять із Придністров'я, таким чином посилюючи горизонтальну співпрацю. Подібні тристоронні проекти слід розвивати і в інших горизонтальних форматах – насамперед між неурядовими організаціями і молоддю. Корисним також буде досвід існуючих єврорегіональних проектів.

Таким чином, політика України стосовно Придністров'я, що сьогодні відповідає формулі «переговори між сторонами повинні тривати» і підтримці позиції ОБСЄ, має бути більше спрямована на тіснішу співпрацю з Кишиневом. Це має привести до вироблення спільної стратегії стосовно реінтеграції тимчасово неконтрольованих територій з урахуванням усієї повноти геополітичного та гео економічного контексту в регіоні.

Політика України стосовно Придністров'я, що сьогодні відповідає формулі «переговори між сторонами повинні тривати» і підтримці позиції ОБСЄ, має бути спрямована на тіснішу співпрацю з Кишиневом

3. ХТО Є ХТО? ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ ТА ВПЛИВУ

Для України Молдова – це держава, яка першою успішно пододала необхідні сходи до тіснішої євроінтеграції – досягла лібералізації візового режиму та ратифікувала УА з ЄС⁶¹. З огляду на це, вона стала державою, на яку негласно рівнялися українські євроінтегратори. Безвізовий режим Молдови з ЄС в цьому контексті викликає чи не найбільше інтересу. З одного боку, українські прикордонники, вивчаючи досвід молдовських колег, можуть дізнатися про зміни, які стосуватимуться прикордонного контролю. Зокрема, йдеться про нові процедури проходження контролю, ведення статистичної інформації, перевірку біометричних паспортів, співпрацю з прикордонниками країн-членів ЄС. З іншого боку, приклад Молдови також можна використовувати для прогнозування впливу безвізового режиму на міграційні процеси. У випадку Молдови еміграція до ЄС не тільки не зросла, але безвіз викликав позитивний міграційний баланс, коли заробітчани, що нелегально перебували за кордоном, змогли повернутися до Молдови й отримати біометричні паспорти для подальшого легального короткострокового перебування в країнах-членах ЄС⁶². Водночас протягом двох років 577 058 громадян Молдови з біометричними паспортами 1 400 122 рази перетнули Шенген, що свідчить про інтенсивність подорожей. Однак це лише третина тих, хто має біометричні паспорти (всього майже 1,5 млн, тобто близько 50% населення Молдови). Показовим є незначний відсоток порушень, зафіксований Frontex (0,3-0,5%). Безвізовий режим також спонукав мешканців Придністров'я подати документи на отримання біометричних паспортів – за останніми даними їх отримало 98213 осіб

Досвід Молдови показав, що від запровадження безвізового режиму не слід очікувати посилення проєвропейської орієнтації населення

61 Алена Гетьманчук, *Как обаять Евросоюз по-молдавски?* 3/06/2011, http://gazeta.zn.ua/POLITICS/kak_obayat_evrosoyuz_po-moldavski.html

62 Іон Стевіле: *Москві не подобається курс наших країн, Громадське телебачення*, 08/08/2014; Якуб Бенедичак, Леонід Літра, Кшиштоф Мрозек, *Рік без віз для Молдови. Позитивний досвід для України та Грузії, 2015*, http://iwp.org.ua/img/The%20First%20Year%20of%20Visa-Free_p01-13_ukr_opt.pdf; Olga Penina, Dmitri Jdanov, Pavel Grigoriev, *Producing reliable morality estimates in the context of distorted population statistics: the case of Moldova*, MPIDR working paper WP 2015-011, November 2015, <http://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2015-011.pdf>.

(понад 20% населення)⁶³. Зросла привабливість молдовського (біометричного) паспорта також для українців⁶⁴. Водночас такий досвід Молдови показав, що від впровадження безвізового режиму не слід очікувати посилення проєвропейської орієнтації населення. Таке очікування може справдитися в середньо- чи навіть у довгостроковій перспективі. Окрім того, на ефективність безвізового режиму як «м'якої сили» ЄС впливають також інші чинники — успіх проєвропейських реформ, економічна ситуація та рівень доходу мешканців, який має дозволяти короткострокові поїздки до ЄС.

Однак корупційні скандали останніх років, крадіжка наблизеними до влади особами \$ 1 млрд із молдовських банків скомпрометували не тільки правлячу коаліцію, а і ЄС, який в очах пересічних громадян її підтримував. Як результат, навіть попри російське ембарго, більшість респондентів вважають Росію найкращим економічним і політичним партнером для Молдови. Також 43% віддали б свої голоси за приєднання Молдови до Митного союзу і 40% за ЄС (у 2014 році ситуація була оберненою — 46 % за ЄС і 42% за МС)⁶⁵.

Тож сьогодні Молдова — країна з проєвропейським політичним порядком денним і проросійським населенням. Це відобразилося і в президентській кампанії (цього року вперше від 1996 року у Молдові проводяться прямі вибори президента, що призначені на 30 жовтня). «За Молдову!» — гасло, з яким увійшов у кампанію лідер перегонів Ігор Додон (голова партії соціалістів Республіки Молдова). Він вважається проросійським кандидатом, хоча також висловлюється припущення, що Додон може мати окремі домовленості з Владом Плахотнюком, якого часто називають найвпливовішою людиною Молдови. Плахотнюку приписують не тільки контроль за правлячою партією (Демократична партія Молдови), але також контроль правоохоронних органів, парламентської більшості, суд-

---

63 *Doianidecălătorii fărâvize în Uniunea Europeană pentru cetățenii Republicii iMoldova*, 28/04/2016, <http://www.belgia.mfa.md/news-from-moldova-ro/?news=503825>

64 *Dionis Cenușă, Two years since visa liberalization with EU: Advantages and risks*, 27/04/2016, <http://www.ipn.md/en/integrare-europeana/76226>

65 *Public Opinion Survey Residents of Moldova, September 2016*, http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/iri_moldova_september_2016_moldova_poll_for_review.pdf

дівської системи, держапарату, а також більшості ЗМІ. Висловлюються припущення, що навіть якщо проросійська група прийде до влади в Молдові Плахотнюк не втратить своїх позицій⁶⁶. Єдине, що він не контролює, – це симпатії громадян Молдови, користуючись довірою лише в 1% з них і позитивним ставленням у 7%⁶⁷.

До лідерів перегонів донедавна зараховували Майю Санду (колишній міністр освіти, голова партії «Дія і солідарність»), Андрея Нестасе (голова партії платформа «Гідність і право») і Маріана Лупу (голова демпартії; спікер (2005-2009) і в.о. президента 2010-2012). 15 жовтня Нестасе відмовився від участі у виборах на користь Майї

Політична палітра Молдови значною мірою нагадує українську

Санду, що значно підвищує шанси Санду як спільного кандидата від правих сил вийти у другий тур. Разом вони формують анти-олігархічну політичну платформу з про-ЄС програмою реформ, що вже є заявкою на майбутні парламентські вибори. Свою підтримку Санду висловила і ліберально-демократична партія, яка займається ребредингом після ув'язнення Влада Філата (звинувачений у причетності до крадіжки мільярду). Поряд із цим підвищується рівень підтримки кандидата від влади Маріана Лупу. Його рейтинг безпосередньо залежить від успіхів виконавчої влади, яка докладає чимало зусиль, щоб покращити імідж демпартії в Молдові⁶⁸ та за кордоном⁶⁹. Затвердження нової Програми допомоги МВФ (ухвалення рішення очікується в другій половині жовтня) буде важливою перемогою

⁶⁶ Kamil Calus, *Moldova: from oligarchic pluralism to Plahotniuc's hegemony*, 11/04/2016, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2016-04-11/moldova-oligarchic-pluralism-to-plahotniuc-hegemony>

⁶⁷ *Public Opinion Survey Residents of Moldova, September 2016*, http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/iri_moldova_september_2016_moldova_poll_for_review.pdf

⁶⁸ *Николай Пахольницький: Андриан Канду отчитался об успехах евроинтеграции*, 11/20/2016, <http://newsmaker.md/rus/novosti/andrian-kandu-otchitalsya-ob-uspehah-evrointegratsii-27800>

⁶⁹ *Andrew Higgins, Moldova is rattled as Washington welcomes a feared tycoon*, 03/06/2016, http://www.nytimes.com/2016/06/04/world/europe/moldova-vlad-plahotniuc.html?_r=1; *Vladimir Plahotniuk, Moldova belongs in the European Union, now more than ever*, 10/2/2016, <http://www.politico.eu/article/moldova-belongs-in-the-european-union-now-more-than-ever-eu-ascension-russia-nato/>

для правлячої демпартії, оскільки допоможе відновити банківський сектор та повернути довіру західних інвесторів. Тож політична палітра Молдови значною мірою нагадує українську.

Напередодні президентських виборів Молдова перебуває перед вибором не тільки президента, а й шляху, яким прямуватиме далі. З огляду на те, що Молдова — це парламентська республіка, у випадку обрання Санду або Додона президентом для подальших політичних змін потрібні будуть позачергові парламентські вибори, що може призвести до чергової політичної кризи в країні. Якщо президентом буде обрано Лупу, демпартія зміцнить свої позиції, однак питання шляху залишиться відкритим: демократизація чи подальше зміцнення проєвропейського авторитаризму?

Для України важливо використати цей період з метою покращення свого образу у Молдові. Зробити це буде вкрай складно. Передусім, тому що не доводиться розраховувати на підтримку української діаспори. За даними соціопитувань, українці в Молдові продовжують довіряти Путіну, російським ЗМІ та віддають свої симпатії проросійським політикам Ігорю Додону та Ренато Усатому. Окрім того, Петро Порошенко користується безсумнівною довірою лише 9,8% громадян Молдови (Путін — 33,6%), до того ж рівень довіри до нього українців Молдови становить 3,1% (до Путіна — 87,2%)⁷⁰. І 47% громадян вважає, що відносини між Молдовою та Україною розвиваються добре⁷¹.

Такий низький показник рівня довіри до Петра Порошенка можна пояснити не тільки проросійськими симпатіями. Свій вплив може мати дружба українського президента з молдовським олігархом Плахотнюком, про яку неодноразово писали з посиланням на

У короткостроковій перспективі Київ може суттєво вплинути лише на сприйняття стану відносин між державами, вирішивши нарешті давню назрілі питання

---

⁷⁰ *Barometrul de OpiniePublica, Republica Moldova, Aprilie 2016*, http://www.ipp.md/public/files/Barometru/BOP_04.2016_prima_parte_finale-r.pdf

⁷¹ *Public Opinion Survey Residents of Moldova, September 2016*, http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/iri_moldova_september_2016_moldova_poll_for_review.pdf

слова Плахотнюка молдовські ЗМІ⁷². Про неї знову згадали влітку, коли Україна екстрадувала бізнесмена, громадянина Молдови та РФ, Вячеслава Платона до Молдови на вимогу молдовської прокуратури⁷³. З огляду на це, при розробці комунікаційної стратегії України для Молдови слід проаналізувати усі конотації, в яких пишуть про Україну та президента Порошенка молдовські ЗМІ.

За таких обставин у короткостроковій перспективі Київ може суттєво вплинути лише на сприйняття стану відносин між державами, вирішивши нарешті давно назрілі питання. У випадку, якщо парламент Молдови ухвалить заборону на трансляцію російських каналів в цілому, з'являться хороші шанси для використання українського телевізійного контенту як «м'якої сили» України. Однак цей контент має бути підготовлений і зосереджений на конструюванні позитивного іміджу країни. У контексті промотування України слід також звернути увагу на туризм. Кількість офіційно зареєстрованих туристів із Молдови за останні роки знизилася з 3866 (2012 рік) до 294 (2015 рік)⁷⁴, що вочевидь пов'язано із втратою Криму. Тому слід розповідати в Молдові про інші привабливі українські туристичні маршрути. Також слід уникати агресивної маркетингової кампанії з просування української продукції на молдовському ринку, щоб не наразитися на чергові протекціоніст-

---

⁷² Плахотнюк поведаль о своей дружбе с миллиардером Порошенко, 28/05/2014, http://www.noi.md/ru/news_id/41363/; Юрий Панченко, Почему ЕС уже проиграл в Молдове – репортаж из революционного Кишинева, 23/01/2016, <http://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2016/01/23/7043769/>

⁷³ Див.: Україна видала Молдові бізнесмена Платона, звинуваченого у крадіжці \$1 млрд, 30/08/2016, <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/08/30/7053929/>, Нэтасе: Оперативность ареста Платона может быть результатом договоренности между Плахотнюком и Порошенко – бывшими бизнес-партнерами, 28/07/2016, <http://www.moldnews.md/rus/news/81374>, Владимир Соловьев, Инна Кывыржик, Галина Васильева, Вячеслава Платона тянут на пожизненное. Бизнесмена могут обвинить в создании преступной организации, 28/09/2016, <http://newsmaker.md/rus/novosti/vyacheslava-platona-tyanut-na-pozhiznennoe-biznesmena-mogut-obvinit-v-sozdanii-pre-27591>

⁷⁴ В'їзд іноземних громадян в Україну за країнами, з яких вони прибули, у 2012 та 2015 роках відповідно: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/tyr/tyr_u/vig2012_u.htm, http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/tyr/tyr_u/vig2015_u.htm

ські заходи Кишинева. Натомість Посольству слід опрацювати пам'ятку для українських бізнесменів, які хочуть вийти на ринок Молдови. Доцільно буде залучити до консультацій власників мережі супермаркетів "GreenHillsMarket", «Фуршет» та «Фокстрот», які мають українських інвесторів. І завжди можна робити зважену ставку на впізнаваність українського шоколаду та пива, а також інші українські продукти у молдовських крамницях⁷⁵.

Також слід далі розвивати міжпарламентську співпрацю та координацію дій з делегацією Молдови в ПАРЕ, як це робилося досі. Така співпраця сприяє кращому розумінню ситуації українськими парламентарями. Зокрема, результатом візиту голови Комітету у закордонних справах Верховної Ради Ганни Гопко до Молдови у травні 2016 року може стати розроблена програма з допомоги українцям сусідньої держави⁷⁶. Над нею працюють спільно Комітет та група міжпарламентських зв'язків із Республікою Молдова.

Слід далі розвивати міжпарламентську співпрацю та координацію дій з делегацією Молдови в ПАРЕ, як це робилося досі

Важливо орієнтуватися на прихильників України серед громадських організацій та аналітичних центрів (APE, IPP, IDIS та ін.), у Представництві ЄС у Молдові, Центрі інформації та документації НАТО в Молдові й у посольствах країн-членів ЄС. Необхідно залучати до співпраці Іоне Стевіле, Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Молдова в Україні (2010-2015), який досконало орієнтується в контексті українсько-молдовських відносин і є палким прихильником розвитку добросусідських відносин між нашими державами. Оазу Нантой – досвідчений політик та експерт, який не раз гостро критикував українську придністровську політику та ставлення до вирішення спірних питань, а тому є відвертим співрозмовником, коли йдеться про українсько-молдовські відносини. Позитивним прикладом такої співпраці є участь українських (наприклад, Інституту світової політики) та молдовських (наприклад,

---

⁷⁵ Детальніше: «М'яка сила»... ,<http://glavcom.ua/publications/115824-%C2%ABт%E2%80%99jaka-sila%C2%BB-ukrajini-v-moldovi.html>

⁷⁶ Ганна Гопко: українці Молдови потребують більшої уваги України, 26/05/2016, <http://rada.gov.ua/news/Novyny/130693.html>

Асоціації зовнішньої політики (APE) аналітичних центрів у виконанні спільних проєктів, присвячених дослідженню євроінтеграційних процесів, питанню нацменшин, безпекових стратегій тощо⁷⁷. Подібна співпраця успішно розвивається і на основі спільної платформи Східного партнерства.

З огляду на спільність євроінтеграційної стратегії розвитку обох держав, варто придивитися до щорічного форуму дебатів з питань європейської інтеграції Республіки Молдова. Цей формат дозволяє підбити підсумки виконаної євроінтеграційної аґенди, означити виклики й обговорити рекомендації. Не менш корисними будуть й інші заходи, організовані аналітичними центрами Молдови, які зосереджуються на зовнішній політиці Молдови, безпековій ситуації в регіоні та імплементації УА і ПВЗВТ з ЄС.

Посилення представництва EUBAMв Кишиневі — це створення ще одного центру, де визначатиметься безпековий та економічний порядок денний, що стосуватиметься також і України. Співпраця з кишинівським офісом місії допоможе узгодити спільну позицію з питань економічної реінтеграції Придністров'я.

Оборонні відомства України та Молдови продемонстрували, що зацікавленні в посиленні двостороннього співробітництва

Однак чи не найважливішою платформою з просування «м'якої сили» України залишаються міністерство оборони Молдови та Військова академія збройних сил ім. Александру чел Бун. Оборонні відомства України та Молдови продемонстрували, що зацікавленні в посиленні двостороннього співробітництва. Кишинів, який проводить реформу молдовської армії, зацікавлений в досвіді реформ МО України та в українському досвіді «гібридної війни».

---

⁷⁷ *Найостанніший з них: Підтримка Вишеградською четвіркою комунікаційної стратегії для Молдови, Грузії та України, 11/07/2016, <http://iwp.org.ua/ukr/public/2093.html>*

4. НАЯВНІ РИЗИКИ І ПОТЕНЦІЙНІ КОНФЛІКТИ

4.1. ЕСКАЛАЦІЯ КОНФЛІКТУ У ПРИДНІСТРОВ'І

Можливість відкриття другого фронту проти України з Придністров'я обговорюється від початку російської агресії проти України. Посилені військові навчання на основі ОГРВ, інформація про підготовку диверсійних груп із числа мешканців лівого берега та північної частини правого, вибухи в Одесі свідчать, що підозри небезпідставні.

Ймовірність. *Середня або висока.* Існує ризик, що результати президентських виборів у Молдові призведуть до чергової політичної кризи, в умовах якої Кремлю буде вигідно збільшити градус напруги, дестабілізуювши ситуацію завдяки ескалації на придністровській ділянці українсько-молдовського кордону. Новий президент Придністров'я може сприяти реалізації цього сценарію, особливо якщо її підтримає холдинг «Шериф»⁷⁸.

Як уникнути? Заходи з протидії містять політичні та безпекові компоненти. Подальше посилення співпраці з ОБСЄ, здійснення контролю за кордоном, залучення органів місцевого самоврядування прикордонних районів до безпекової співпраці, розробка окремих заходів із протидії екстремістам за участі правоохоронних органів Одеської, Вінницької та Чернівецької областей – це мінімальний перелік заходів, які мають здійснюватися українською владою постійно і від яких залежить безпекова ситуація на півдні України. Важливо також враховувати роль сил спеціальних операцій ворога у захопленні прикордонних територій та ескалації конфлікту на початковому етапі, а тому слід уже мати тактичний план зі знешкодження таких сил. Окрім того, слід придивитися до діяльності Генконсульства РФ в Одесі, який часто

---

⁷⁸ *Сергей Ильченко, Приднестровье: выборы «смотрящего», 18/07/2016, http://lb.ua/world/2016/07/18/340221_pridnestrove_vibori_smotryashchego.html*

називають центром антиукраїнського руху Одещини. Україна та Молдова уже повинні розробити спільний план заходів на міжнародній арені на випадок, якщо указ Шевчука про приєднання Придністров'я до Росії стане політичною реальністю після виборів придністровського президента у грудні 2016 року. Для Києва вкрай необхідно посилити свій голос в форматі «5+2» і зміцнити співпрацю з Кишиневом із придністровського напрямку. Це дозволить посилити довіру між двома державами та не втягне Київ в опосередковане просування російського сценарію з подальшим його повторенням щодо Донбасу. На сьогодні російський сценарій сфокусовано на подальшій федералізації Молдови; впоратися з цим викликом Кишиневу без Києва буде складно.

4.2. ПОЛІТИЧНА КРИЗА У МОЛДОВІ ТА ДИСКРЕДИТАЦІЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Молдова є прикладом швидкості проходження бажаних євроінтеграційних етапів для України. А тому від Молдови очікувалося, що вона першою продемонструє сталість проєвропейського шляху, дію безвізового режиму з ЄС як «м'якої сили» реінтеграційних процесів у державі, незворотність реформ. Обрання проросійського президента ставить євроінтеграційні досягнення під загрозу та додасть аргументів євроскептикам в Україні.

Ймовірність. *Середня.* Соцопитування вказують на поляризацію молдовського суспільства. Наслідком цього можуть стати вуличні протистояння за участі незгодних із результатами виборів. Сприяти вуличним протестам можуть і підозри в фальсифікації виборів на користь провладного кандидата, пов'язаного з Владом Плахотнюком. Події останнього року показали, що молдовський олігарх уміє об'єднувати проти себе прихильників різних політичних партій. Тому важливо, щоб вибори відбулися без порушень.

Як уникнути? Дії України мають стосуватися: підтримки проєвропейського порядку денного Молдови, формування позитивного образу Молдови, стратегічного планування. Україна не може втручатися у внутрішню ситуацію в Молдові. Однак Україна може наголосувати на важливості незворотності проєвропейського шляху Молдови. Політичні сигнали Києва мають бути чіткими: демократична європейська Молдова – це пріоритет України. Важливою є також увага українських ЗМІ до позитивних подій у Молдові. Залучення молдовських експертів та євроінтеграторів у спільні проекти в Україні посилять співпрацю і формування позитивного образу молдовських досягнень. Проєвропейським українським партіям може бути цікавою співпраця з партіями Санду та Нестасе. Ці політичні сили є протиположними демократичній партії, яка під європейськими гаслами корумпує Молдову, і відтак на основі антиолігархічної проєвропейської платформи вони можуть стати силою, на яку зробить ставку ЄС. У разі загострення політичної кризи у Молдові Києву потрібно буде координувати свої дії з Бухарестом, а молдовський президент має високий ступінь довіри у суспільства. Посольству України в Кишиневі варто також зініціювати закриту дискусію про сценарії розвитку ситуації у Молдові за участі молдовських експертів та дипломатів країн-членів ЄС та ГУАМ. Слід врахувати можливе розхитування ситуації у Молдові Кремлем перед другим туром президентських виборів, а тому українській стороні слід діяти на випередження.

4.3. ПЕРЕМОГА ІГОРЯ ДОДОНА НА ВИБОРАХ ПРЕЗИДЕНТА І ПРОРОСІЙСЬКА ОРІЄНТАЦІЯ МОЛДОВИ

Соціопитування свідчать про лідерство у перегонах проросійського кандидата Ігоря Додона. У разі його перемоги Молдова може згорнути імплементацію УА та ПВЗВТ з ЄС та посилити співпрацю з РФ.

Ймовірність. *Середня або висока.* Соціопитування показують високу підтримку Додона та його партії, а також вищу підтримку інтеграції Молдови у Євразійський союз у порівнянні зі вступом у ЄС. Окрім того, Путін надалі користується найвищим рівнем довіри з-поміж закордонних політиків у мешканців Молдови, а російська версія подій в Україні надалі сприймається як правдива. Тож суспільний ґрунт для переорієнтації зовнішньополітичного вектору є. Водночас, об'єднання демократичних сил довкола кандидатури Маїї Санду можуть згуртувати проєвропейські сили, які в разі поразки на президентських виборах, стануть проєвропейською опозицією. Наслідком поділу суспільства на проросійський та проєвропейський електорати можуть стати масові вуличні протести.

Як уникнути? Україна повинна налагоджувати співпрацю з проєвропейськими політичними силами в Молдові і водночас позиціонувати себе як дружня держава, на яку громадяни Молдови можуть розраховувати. Молдова – це парламентська республіка, а тому суттєві зміни в зовнішньополітичному векторі держави можуть відбутися після проведення позачергових парламентських виборів. Соціопитування також показують, що готовність взяти участь у таких виборах наразі доволі висока. Внаслідок цього політична криза та протистояння проросійського президента (у випадку обрання Додона) та проєвропейських державних закладів (які виконують європейський порядок денний; і особливо по лінії МЗС та Міноборони) після президентських виборів загостряться⁷⁹. Водночас влада проросійського президента може бути ослаблена Конституційним судом (особливо в питаннях проведення різного типу референдумів та плебісцитів, а також планів федералізації, які не мають наразі високої підтримки серед громадян).

⁷⁹ Дионис Ченуша, *Как пророссийский президент может повлиять на европейский путь Молдовы?* 15/08/2016, <http://www.ipn.md/ru/integrare-europeana/78319>

Відтак розвиток подій значною мірою залежатиме також від позиції демпартії та Влада Плахотнюка особисто. Збереження позицій демпартії може бути вигідне також Росії, яка дозволивши Плахотнюку і надалі негласно керувати державою, зробить ставку на остаточну дискредитацію проєвропейського курсу руками самих «проєвропейських сил». У такій ситуації для Києва важливо використати свої контакти та знання Молдови, щоб ще раз наголосити молдовським партнерам про важливість незворотності євроінтеграційного курсу розвитку. Проведення позачергових парламентських виборів вимагає достатньо часу, щоб дати можливість Україні опрацювати власну дорожню карту з інтенсифікації двосторонніх відносин із Молдовою. Для цього найближчим часом необхідно вирішити усі спірні питання співпраці. Це також дозволить Києву продемонструвати свою добросусідськість насамперед щодо громадян Молдови (особливо в питанні екології Дністра). Окрім того, завершена демаркація кордону – це також безпека України в умовах, якщо вплив Росії у Молдові таки стане домінантним.

4.4. ЗАМОРОЖЕННЯ ДВОСТОРОННЬОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНА-МОЛДОВА

Дипломати України та Молдови зробили чимало, щоб зрушити відносини і вивести співпрацю із зatoryжної паузи. Однак все ще є ризик, що ці зусилля не виллються у підписання опрацьованих експертними групами документів.

Ймовірність. *Низька.* Сьогодні Київ та Кишинів демонструють політичну волю узгодити всі спірні питання і перейти до нового етапу двосторонніх відносин. Однак недооцінення молдовського напрямку зовнішньої політики чиновниками, безпосередньо не зануреними в українсько-молдовський контекст відносин, може призвести до зволікань та зриву переговорів. Водночас, сьогодні немає підстав звинувачувати українську

сторону в використанні Молдови «хлопчиком для биття», як про це можна було говорити ще кілька років тому⁸⁰.

Як уникнути? Міністерство закордонних справ України повинно посилити координацію з іншими відомствами, залученими в діяльність міжурядової українсько-молдовської змішаної комісії та розробку документів, що мають бути невдовзі підписані прем'єрами України та Молдови та узгоджені міжурядовою комісією відповідно. Українські урядовці мають бути поінформовані про специфіку відносин і важливість злагодженої та взаємопов'язаної роботи між відомствами. Другому європейському департаменту МЗС України варто організувати брифінги для заангажованих у міжпарламентську співпрацю з Молдовою народних депутатів та учасників переговорного процесу, щоб інформувати про просування двосторонньої співпраці, обговорювати наявні проблеми і шукати компромісні рішення. «Ніщо не узгоджено, поки все не узгоджено» – принцип, який вимагає ефективної командної гри і який має бути донесений до українських урядовців.

---

⁸⁰ *Альона Гетьманчук, Щоденник євроатлантиста. Презавантаження «Містера Yes» та «Містера No», 11/07/2011, <http://blogs.pravda.com.ua/authors/hetmanchuk/4e1aeac417e83/>*

5. РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Україна має вирішити усі спірні питання з Молдовою і без зволікань узгодити дату засідання наступної міжурядової змішаної комісії. Це стане доказом політичної волі Києва розвинути ефективну багатосторонню співпрацю з Кишиневом. Для обох сторін важливо продемонструвати готовність залишити в минулому шлейф взаємозвинувачень і тактику присилування опонента до компромісів. Розбудова подальших відносин має базуватися на паритетності та усвідомленні співприналежності до європейського простору. Спільні інтереси та розуміння співпричетності до творення нового безпечного демократичного простору в Східній Європі – це основа майбутнього порядку денного двосторонніх відносин.
2. Врегулювання конфлікту у Придністров'ї потребує тісної співпраці між Україною та Молдовою. Кишинів повинен бути упевнений, що може розраховувати на підтримку Києва. Обидві держави мають наполягати, що економічний та безпековий формати реінтеграції Придністров'я мають розглядатися спільно. Погодження на соціальний пакет домовленостей Кишиневом потребує виконання безпекового пакету Тирасполем (в короткостроковій перспективі – допуск місії ОБСЄ на склади зі зброєю, аеропорт у Тирасполі та інспектування ОРВГ у рамках виконання положень Віденського документу).
3. Пов'язаність сценаріїв розвитку подій на Донбасі та у Придністров'ї вимагають координації залучених у міжнародний та внутрішній політичний та безпековий діалог осіб. Здійснювати таку координацію та виробляти стратегію дій зможе спеціальний представник президента з врегулювання конфліктів на пострадянському просторі, посаду якого слід запровадити президенту Порошенку.
4. МЗС України має звернутися до ЄС із заявкою на продовження перебування представництва EUBAM в Одесі та розширення мандату місії. Безпекова ситуація на півдні України далека від

стабільної. У випадку ескалації конфлікту на сході України та загострення політичного протистояння в Молдові, ситуація може вийти з-під контролю українських правоохоронних органів. Присутність місії, моніторинг, який вона здійснює, у випадку ескалації будуть стримувальним фактором для ініціаторів ескалації подій з боку Кремля та Тирасполя. EUBAM зможе фіксувати порушення перетину кордону, документувати їх і демонструвати світовій громадськості те, чого не відбулося на початковій стадії російської агресії в Криму та на сході України.

5. МЗС спільно з міністерством фінансів України та комітетом Верховної Ради у закордонних справах має розробити окрему програму з підтримки української діаспори у Молдові. На тлі поглиблення економічної кризи Київ має просигналізувати українцям цих теренів, що може про них подбати. Ця допомога може включати соціальні виплати пенсіонерам та підтримку українським школам. Подібною є політика РФ, а також ЄС, який виділяє кошти на ремонт шкіл. Тож ЄС – це ще один партнер, спільно з яким можна розробити ефективну довгострокову програму підтримки української меншини у Молдові.
6. Маючи обмежені фінансові ресурси та враховуючи загальне засилля російської пропаганди в Молдові, посольству України у Кишиневі слід урізноманітнити види діяльності та комунікацію з громадськістю. З метою донесення позиції України щодо геополітичної ситуації в регіоні варто організувати закриті брифінги для представників посольств країн-членів ЄС, а також ГУАМ. З цією ж метою слід організувати щотижневі брифінги для молдовських ЗМІ. Посольство повинне стати основним центром інформації про Україну у Молдові. Для цього також потрібно розробити інтерфейс сайту Посольства румунською та англійською мовами.
7. Співпраця Посольства у Кишиневі з українською діаспорою в Молдові потребує нових підходів. Як пілотний проект можна апробувати організацію Українського форуму у м. Бельці за участі громадських активістів та експертів, представників команд, які змінюють освітній (напр., Prometheus), мистецький (напр., на основі Мистецького арсеналу), міський (напр.,

Ізоляція), бізнес (напр., ktbs), медійні (напр., Громадське радіо) та інші простори в Україні. Українцям у Молдові катастрофічно бракує сучасного позитивного і привабливого образу України.

8. Міністерству освіти та науки України спільно з іншими відомствами та аналітичними центрами слід розробити окрему комплексну освітню програму для українців у Молдові. У ній слід врахувати не тільки бюджетні квоти для навчання в українських ВНЗ (необхідний для цього Протокол потрібно підписати невдовзі), а й розробити стратегію позитивного позиціонування освітніх послуг в Україні для закордонних українців. Розроблена для Молдови, вона може стати першим пілотним варіантом, який згодом адаптується до умов в інших державах.
9. Усілякого заохочення потребує розвиток тристоронньої українсько-молдовсько-румунської співпраці. Це сприятиме посиленню довіри між сторонами, а також дозволить зміцнювати безпеку в регіоні. Контакти між бізнесом трьох сторін в форматі щорічних бізнес-форумів можуть ініціювати нову інституційну співпрацю та сприяти економічній інтегрованості між трьома сусідками. Перспективність цього напрямку співробітництва варто донести керівництву торговельно-промислової палати в Україні.
10. Тури для журналістів, громадських діячів та молоді в Молдову і, навпаки, в Україну мають сприяти зміцненню контактів між людьми, спростуванню стереотипів, покращенню розуміння специфіки кожної з країн. Для Києва та Кишинева однаково необхідно покращувати іміджі своїх держав у сусідній країні.
11. Окремої міжвідомчої співпраці потребує функціонування Дністра. У довгостроковій перспективі річка має потенціал стати туристичною перлиною Східної Європи без кордонів. Натомість непродумана політика Києва може призвести до перетворення повноводної річки на висхле гирло, а занедбані очисні споруди вздовж нижнього русла – на розсадник інфекційних захворювань. Тому перше, що потребує Дністер, – це спільне інспектування за участі українських та молдовських урядовців. Голос екологів обох сторін та міжнародних

організацій на сьогодні доволі слабкий, тому, щоб донести урядовцям усю глибину дністровської проблематики, потрібно їм показати Дністер. Український уряд має досвід проведення спільних заходів для кращої синергії. І хоч колективне катання на ковзанах не призвело до зміцнення довіри між українськими політиками, все ж можна сподіватися, що спільний українсько-молдовський сплав по Дністру під патронатом президента України зрушить дискусії про Дністер із мертвої точки. Окрім усього іншого, це буде й чудовий піар-хід для України та Молдови.

12. Узгоджені політичні питання дозволять поширити співпрацю між державами на різні сфери і сприятимуть отриманню фінансування на спільні проекти (екологічні, транспортні, прикордонні, енергетичні) від ЄС. Учасникам міжурядової змішаної комісії слід розробити стратегію розвитку такої поглибленої співпраці. Також Києву слід опрацювати план інтенсифікації двосторонніх торговельних відносин та у сфері енергетики з тим, щоб зменшити залежність Молдови від Росії. Ослаблена внаслідок російського ембарго економіка Молдови потребує нових стимулів розвитку, щоб не опинитися знову в заручниках політики Кремля.

6. ПОДЯКА

Авторка висловлює подяку українським та молдовським дипломатам, урядовцям, експертам, громадським діячам та науковцям, які допомогли краще зрозуміти різні аспекти двосторонніх відносин. Зокрема, варто відзначити внесок Надзвичайного і Повноважного Посла України у Республіці Молдова *Івана Гнатишина*, Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Молдова в Україні *Руслана Болбочана*, Посла з особливих доручень МЗС України *Валерія Жовтенка*, Генерального консула України в Торонто *Андрія Веселовського*, заступника міністра екології *Миколи Кузя*.

Також авторка *щиро дякує* *Альоні Гетьманчук*, *Леоніду Літрі*, *Наталії Беліцер*, *Михайлу Самусю* та *Антону Міхненку* за плідну співпрацю і обговорення проблем двосторонніх відносин на різних етапах написання цього дослідження.

01001, Україна, Київ, вул. Еспланадна, 32 В, офіс 1
Тел. +38 044 374 03 11
e-mail: info@iwp.org.ua

www.facebook.com/pages/Institute-of-World-Policy

vk.com/public68498423

twitter.com/IWP_Ukraine

